

Werk

Titel: In Epistolam S.Pavli Apostoli ad Ephesios, Roberti Rolloci ... Commentarius

Autor: Rollocus, Rob.

Verlag: Preux

Ort: Genevæ

Jahr: 1593

Kollektion: DigiWunschbuch; Varia

Werk Id: PPN664576486

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PID=PPN664576486> | LOG_0010

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=664576486>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

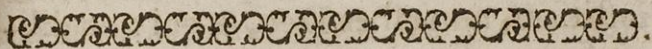
For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

gumentatur igitur ab hac Dei condonatione immensa. In verbis obseruandum est quod dicit in Christo condonatas offensas nostras, Deus non solum condonauit nobis nostra peccata propter Christum Mediatorem, sed etiam per eum, & in eo, vt hoc loco habemus. Nam nisi in Christo simus, hoc est, coniuncti cum eo per spiritum & fidem, non prodesset nobis omnino Mediator Iesus Christus. Explicato deum primo vers. cap. seq. quæ obseruanda duximus in hunc locum annotabimus.

Vis huius
argumenti.

ARGUMENTVM.

Cap. v. persequitur præcepta officij specialia, quæ ad quamcunq; hominum conditionem pertinent, ad vers. vsque 22.

Deinde aggreditur præcepta quæ respiciunt certas quasdam hominum conditiones, & primum eorum qui matrimonio sunt coniuncti, ad fin. cap.

CAPVT V.

Estote igitur imitatores Dei, vt filij dilecti.

Estote igitur. Primo ver. ex Dei condonantis exemplo concludit donandum aliis. Ergo estote imitatores Dei: sensus est, quæadmodum Deus remisit vobis offensas vestras. ita & vos remittite aliis offensas suas. Illustrat conclusionem nouo argumento. Filij Dei estis, inquit: filij imitantur facta parentum. Ergo

Argumenti, mansuerudinem & misericordiã commendantis, confirmatio. Estis filij Dei: igitur estote Dei imitatores.

Quo electi dum est. Filij imitantur parentes, quia similitudine quadam naturæ ad eos accedunt, & gestant quasi eorum imaginem & effigiem. Sic filij Dei, quia gestant ipsius imaginem in iustitia & sanctitate vera, Dei facta imitantur. facta autem Dei non sunt vnius generis. Ex omnibus maxima sunt opera misericordiæ, quæ maximè imitari debent filij. Est enim hæc præcipua nota filiorum Dei. 1. Ioan. 3. 10. Per hoc manifesti sunt filij Dei, & filij diaboli. Quisquis non exercet iustitiam, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum.

In quibus operibus.

Doctrinæ, in 5. præceptū, malitiā prohibens, & benignitatem commédans.

1. Ira tempestiue compescenda est, & in pectore suffocanda.

2. Mansuetudo virtus ne

Obs. 1. vides hîc gradus quosdam iræ. Peccatum omne completum gradib. quibusdam perficitur. Primum est cupiditas, ait Iac. 1. 14. quæ deinde concipit: postremū est peccatum absolutum & perfectum. Ex his gradibus posterior deterior est priori, & postremus deterrimus. Ex priori posterior continuo exurgit, nisi tempestiue reprimatur prior ille: Quod si ita sit, principiis resistendum est. Si vires maiores progressu temporis acquirat, fera nimis erit medicina. O beatos illos qui impurissimū illum peccati foetum in pectore suffocant, priusquam possit erumpere. 2. Ex duabus his virtutibus, mansuetudine & misericor-

AD EPH
effectum
sunt affe
cordia. Ira v
condonat
constitutio a
dret opus mis
sentas: sed qua
cum miseri
nationem, ira qu
opus misericordi
tera virtute, nem
cernitur in ira rep
rupta natura maior
dum, quam miseri
Estote benigni & m
tes vobis mutuo offen
tes & misericordia m
condonamus offensas
litas. Hoc in genere ab
nibus virtutibus quod
tur rebus aduersis. Par
tem, ubi non sunt affli
num vere patiens est d
ditiones. Parum est
celis in bello cernitur
voluntati misericordiæ
litas offensas & iniuri
commodum si parua sit
ingua commendatio

dia. educit effectum, condonationem. Inter alias, duæ sunt affectiones in homine: ira & misericordia. Ira vlciscitur iniurias: misericordia condonat eas. Si bona & ordinata esset constitutio affectuum, tum ira non impediret opus misericordiæ in condonando offensas: sed quæ est corruptio naturæ nostræ, cum misericordia inclinatur ad condonationem, ira quærit vindictam: quare ad opus misericordiæ maximè opus est illa altera virtute, nempe, mansuetudine quæ cernitur in ira reprimenda. Alioqui in corrupta natura maior erit vis iræ ad vlciscendum, quam misericordiæ ad condonandum.

3. Estote benigni & misericordes, cōdonantes vobis mutuò offensas: Quare benignitas & misericordia maximè apparent cum condonamus offensas & iniurias nobis illatas. Hoc in genere affirmari potest de omnibus virtutibus: quòd omnis virtus arguatur rebus aduersis. Parum est videri patientem, vbi non sunt afflictiones, sed ille demum verè patiens est dicendus, qui patitur afflictiones. Parum est videri fortem in pace, sed in bello cernitur fortitudo. Sic parū est videri misericordē, vbi non sunt offensæ: at in offensis & iniuriis cernitur misericordia. Quòd si parua sit misericordiæ & benignitatis commendatio, nisi cum offensæ

cessaria ad opus misericordiæ & iræ suppressione

3. Benignitas in iræ tenebris maximè elucet.

Vt patientia in afflictionibus.

Et fortitudo in certamine Cruditatis detestatio, ab oppositorum natura,

fiunt, quid dicemus de barbara illa crudelitate nostrorum hominum, cum nullæ sunt offensæ. Nos, credo, si permittamur naturæ nostræ, quemadmodum diabolus quærit perniciem creaturæ, ita & nos non contenti essemus nisi extrema subuersione creaturæ Dei. Sed si graue sit iudicium eorum, qui non sunt misericordes tum cum sunt offensæ, quam graue futurum est iudicium eorum qui truculenti sunt & sæuiunt etiam tum, cum nulla sit iniuria? 4. Argumentatur ab exemplo Dei qui remisit nobis omnia peccata nostra. Nihil est quod magis consolatur hominem quam conscientia remissionis peccatorum. Qui scies igitur an tibi remissa sunt peccata? nempe, si conscius tibi sis offensæ fratri tuo cōdonatæ, id argumentum est tibi & tuas offensas condonatas esse à Deo. Sin verò huiusmodi non sit conscientia, nescio quod possis argumentum habere cōdonationis peccati tui. Imò qui fieri potest, ut bona conscientia petas à Deo remissionem peccatorum, cum petitio seria remissionis nitatur conscientia remissarum fratri tuo offensionum? Remitte nobis, inquit, debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. 5. Concludit eos debere imitari Deum. Quedam sunt Dei opera credenda tantum non imitanda, ex quibus est

4. Remissiois
peccatorum
conscientia
māfuetudini
& misericordiæ
erga proximum
necessario
coniuncta.

Sicut N^r
de Deo imitando, & qua
ratione.

creatio mundi. Quædam vero sunt non credenda solum, sed etiam imitanda, ex quib. est opus illud misericordiæ præsertim in remittendis peccatis in Christo. Ex hoc igitur opere gratuita remissionis peccatorum in Christo, duplicem vtilitatem capimus: Primùm Deus remittit nobis nostra in se peccata: deinde alij exemplo illius remittunt nobis nostra peccata in se commissa. Discamus igitur omnis boni erga nos Deo in Christo gloriam tribuere, eumque eius fontem agnoscere, cum non solum (ut hîc discimus) ipse remittat nobis peccata in se nostra, sed etiam suo exëplo alios ad condonandas nobis in se offensas nostras inuitet. 6. Coniungit cum complexione argumentum nouum, quod sint filij Dei, cum prius illud argumentum sumptum sit à Dei exemplo. Ex quo discimus argumentum hoc à Dei exemplo non esse efficax nisi in Dei filiis. Quid igitur causæ est quod tam pauci moueantur vi huius argumenti, Deus condonauit nobis nostras offensas: Ergo condonate mutuo offensas? Resp. vix ceteris minus quisque est Dei filius. Quam paucos habet Deus filios in tanta vlciſcendi cupiditate & tam barbara hominum crudelitate!

2. Et versamini cum charitate, sicut & Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro

Remissionis peccatorum in Christo duplex vtilitas, respectu nempe Dei & proximi.

6. De exiguo filiorum Dei numero.

Desperata hominum nostri seculi per uicacia.

nobis, oblationem et victimam Deo in odorem bonæ fragrantia.

VI. Sextum præceptum, versare cum charitate, seu, Dilige proximum tuum sicut teipsum.

Et versamini. Sextum præceptum speciale: Primum habemus præceptum ipsum: deinde rationem præcepti. Præceptum est, versamini cum charitate. Multæ requiruntur virtutes ad officia secundæ tabulæ, cuiusmodi sunt mansuetudo, misericordia, modestia, &c. Sed inter omnes præcipua est charitas, sine qua officia cæterarum virtutum parvi momenti sunt: ideoque ad Col. 3. 14. Apost. aliis multis enumeratis tandem addit: Ante omnia induimini charitate, quæ est vinculum perfectionis. Et ad Rom. 13. 10. omnes leges iij. Tab. reducit ad unicam charitatem, quam definit legis pletionem. Monet igitur hoc loco, ut versentur cum charitate.

Ratio præcepti. Quid ni id præstare debes? Christus dilexit te plusquam seipsum: te, inquam, Dei inimicum, & miserrimum peccatorem.

Vt ex præstantissimo

Argumentum sumptum est à Christi dilectione. Hanc explicat ab eiusdem sacrificio pro nobis semel oblato. Sic Rom. 5. 8. Commendat autem charitatem suam erga nos Deus, quod, cum adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus est. Quibus verbis habes etiam id, quod præterea amplificat illam dilectionem, nempe, quod mortuus sit pro nobis, cum peccatores essemus, & inimici. Sacrificium Christi commendatur à fine suo, ut sit odor bonæ fragrantia

gratia

grantię. Allusio est ad legis sacrificia & θυμίαματα, qua significatur sacrificiū hoc Deo placere. Omnia illa legis sacrificia neque peccatum tollere, neque à Deo approbari potuerunt: hoc autem Christi sacrificium & sustulit peccata omnia, & Deo acceptum fuit, Heb. 10. 4. 8. 11.

illius sacrificio constat.

Obf. Christus ex dilectione nostri offerens se Patri, acceptum fuit sacrificium. Hinc discimus nulla nostra officia Deo placere nisi alij alios amemus. Satis se fecisse putant homines si perfunctoriè frequenter uerint cœtus Ecclesiasticos, & externo hoc cultu defuncti fuerint: cum interea eorum animi repleti sint odio in proximum. Verum audiant illi Christum Matth. 5. 23. 24. Si munus tuum attuleris ad altare, & illic memineris fratrem tuum habere aliquid contra te, omitte illic munus tuum coram altari, & abi: primum reconciliator fratri tuo, & tum veniens offer munus tuum. Esto beneuolus litiganti aduersus te citò, donec es in via cum eo.

Doctrina. Nulla hominū sacrificia officiā uero accepta sūt, si absit charitas erga proximum.

Teste ipso Christo.

1 Cor. 13:3

3 *Scortatio autem & omnis impuritas, aut auaritia, ne nominator quidem inter vos, sicut decet sanctos:*

4 *Et obscœnitas, & stultiloquium, & scurrilitas, qua non conueniunt: sed potius gra-*

tiarum actio.

§ Nam hoc nostis, nullum scortatorem, aut impurum, aut auarum, qui est idololatra habere hereditatē in regno Christi et Dei.

VII. Septimū præceptum, sex vitia damnans.

Quorū tria priora sunt in vitæ actionibus. nempe

1. Scortatio.

2. impuritas, comprehensum nefandam pollutionem

3. Auaritia.

πλεονεξία

Scortatio vero. Septimum speciale præceptum, quo vetantur sex vitia, quæ usque ad eo detestari Ephesios vult, ut inter eos ne nominari quidem ea velit: Abstinentium enim est nobis etiam à nominibus rerum detestabilium. Ex his sex tria priora sunt vitia in actionibus vitæ: tria posteriora vitia sunt in sermone. Ex his quæ sunt in actione, primum est scortatio. Hoc vitium, etsi latè pateat ad quodcunque huiusmodi impuritatis genus: nam 1. Cor. 5. 1. sub eo incestum comprehendit: tamen propriè est illa impuritas, quæ committitur ab iis qui matrimonio non sunt coniuncti: ut etiam hoc loco videtur accipi. Secundum est, impuritas: hoc est ipsum genus comprehendens sub se scortationem, adulterium, incestum, & libidinem illam quæ est contra naturam ipsam. Tertium vitium est Auaritia. Nomen significat inexplibilem habendi cupiditatem: cum quis per fas per nefas quærit ditescere, interea restringens liberalitatem suam erga alios. Argumentum quo dissuadet hæc vitia sumptū est ab eo quod decet vocationem sanctorum, vel eos qui

AD EPH
...tatem voca
...maginem D
...sunt in ser
...one, & illo
...cipuam in
...dat, nempe
...vitium in
...est illa quæ
...cundum est
...m, quo compre
...cunque sermo
...ionem aptus Ter
...nomine Ethici Phil
...tatem, quam vrbis
...estas illos facietas
...ad significandam
...est, quod faciet ille
...onem, quam ad vol
...um ostensione alioru
...quod difficile sit effice
...Christiana illa pietate
...nati sumus ad luc
...nitiam potius debe
...perpetua quædam
...reperiantur in
...Resp. Salse de
...metiri: Sic Deu
...mines, Ecco
...nobis cogn

ad sanctitatem vocati sunt, ac propterea ge-
stant imaginem Dei. Sequuntur vitia illa
tria quę sunt in sermone: ea pręhibet addi-
ta ratione, & illorum loco vnā quandam
& pręcipuam in sermone virtutem com-
mendat, nempe, gratiarum actionem. Pri-
mum vitium in sermone est obscęnitas:
Hęc est illa quę alibi *αἰσχολογία* dicitur.
Secundum est *μωρολογία*, seu stultiloqui-
um, quo comprehenditur inconsideratus
quicumque sermo, qui non est ad ædifica-
tionem aptus. Tertium est *εὐτραπελία*. Hoc
nomine Ethnici Philosophi intelligūt vir-
tutem, quam vrbanitatem vocamus, & ho-
nestas illas facetias: sed eo vtitur Apostolus
hic ad significandam scurrilitatem: in cau-
sa est, quod facetiæ illę non tam ad ædifica-
tionem, quàm ad voluptatem quorundam
cum offensione aliorum comparatę sint: &
quod difficile sit efficere vt conueniant cū
Christiana illa pietate & grauitate. Neque
enim nati sumus ad ludum & iocum, sed ad
tristitiam potius: debet enim vita nostra
esse perpetua quędam resipiscentia. Dices
annon reperiuntur in scripturis facetę &
falsę dicta? Resp. Salsę dicta quidem in scri-
pturis reperiri: Sic Deus ipse falsę excipit
primos homines, Ecce homo factus est si-
cut vnus ex nobis cognoscendo bonum &

Tria poste-
riora sunt in
sermone:
nempe

4. Obscęni-
tas.

5. Stultilo-
quium.

6. Scurrilitas
quam falso
nomine vr-
banitatem
nonnulli ap-
pellarunt.

Non enim
nati sumus
ad ludum &
iocum.

Nec falsę di-
cta quę in
scripturis oc-
currunt sunt
scurriles, sed

graues, tem-
pestiuæ, &
cōuenientes
redargutiōes

Et tenenda
est regula,
quæ audien-
tium ædifica-
tionē nos re-
spicere iubet

Doctrinæ.

1. Sanctifica-
tionis studio
diligenter in-
cumbere de-
bemus, vita-
tis mundi in-
quinamētis.

2. De sectarū
impuritate,
quæ impuri-
tatis aliquā

malum: Sic Elias falsè alloquitur sacerdo-
tes Baal: Sic alibi sæpius in Ecclesia repe-
ries, fateor, falsè dicta: sed non dicuntur
ista tamē ad hominum voluptatem: verum
grauiter & acerbè in inimicos ad Dei glo-
riam. Verum siue facetè, siue grauiter lo-
quamur, teneamus regulam illam superio-
rem Apostoli: Sit omnis sermo vester com-
modus ad vsum ædificationis, vt gratiam
afferat audientibus.

Obi. 1. argumentatur ab eo decoro, quod
in sanctos competit. obseruo igitur post-
quam semel sanctificati sumus, non debe-
mus nosmetipfos inquinamētis huius mun-
di rursus cōtaminare. Mirum est homines
tam diligentes esse in aliis rebus semel pur-
gatis, in illa noua puritate retinēdis: hīc au-
tem, hoc est, in corpore & animo suo semel
sanctificatis per Christi sanguinem & Spi-
ritum, tam negligentes in retinenda illa pu-
ritate. Imò complures purgant vestes vt se-
se contaminent: sed intelligant velim quan-
to cum periculo hoc sit coniunctum. Si per-
gant sic Spiritum illum tristitia afficere, me-
tuendum est ne, vt est in 2. Epist. Pet. 2. 20.
vitiua eorum conditio fiat deterior prio-
re. 2. Hīc vetat impuritatem, & eam quæ in
facto est, & eam quæ in verbo est, omnem
denique. Sciendum est hanc doctrinam in

sola ecclesia retineri. Nam ex hæresib. nulla est, quæ non defendat aliquam impuram speciem. Imò pontificij arcetè tenent titillationes istas libidinum impuras non esse peccata, sine voluntatis consensu. Nos vero, Deo sit gloria, damnamus omnem impuritatem, quæ verbo, quæ factò, quæ vel sola cogitatione, & interiori quouis motu admittitur. Verum est quidem inter nos multa impura patrari à multis: sed aliud est per infirmitatem labi, aliud defendere impuritatis doctrinam. Nos, Deo sit gloria, in Ecclesia nostra nullam huiusmodi impuram doctrinam defendimus. Ergo etiam hæcenus sumus illa sancta Christi Ecclesia.

Sed potius. Loco omnium illorum vitiorum, quæ sunt in sermone, commendat virtutem in sermone summam, nempe, gratiarum actionem, ut nimirum sermones illos de rebus obscenis, stultis, & facetis commutemus gratiarum actione: præsertim cum gratitudo tota nostra non possit respondere innumeris Dei beneficiis. *Nam hoc nobis.* Quia erant seductores, qui persuadebant inanibus sermonibus ista quæ enumerata sunt non esse vitia, ideo non contentus Apostolus superiori illo argumento à decoro, deterret eos præterea ab his ipsis vitiis argumento grauiori, nempe, exclusionem

speciem defendunt.

Obiectionis
adu. ortho-
xos dilutio.

His sex vitiis
in sermone
opponitur
gratiarum ac-
tio.

Arg. sumptis
à summis
periculis in
quæ impuri
homines in-
cidunt.

à regno Dei. Grauem illam sententiam exclusionis primùm proponit, deinde confirmat. Propositionis sententia facilis est, quod ad verba, ait, *Nam hoc*, virget conscientiam ipsorum, vtcunque persuasum fuit iis, ista non esse vitia. Sed quid est quod nouerunt? nempe, nullum scortatorem, impurum, auarum habere hæreditatem in regno Dei.

Côfirmatio à cōscientiæ sensu petita.

De avaritia, De his vitiis supra diximus. Nunc tantùm quæ idololatria hîc dicitur.

Idololatria duplex.

1.

2.

Auaritia primi generis est idololatria.

Ratio.

videamus auari definitionem. Auarum, ad exaggerandum hoc auaritiæ malum, breui definitione describit, eum idololatram appellâs. Idololatria duplex est. Primû idololatria est, qua quis fiduciâ collocat in creatura: ideôq; honorem illum Deo debitum creaturæ defert. deinde idololatria est, qua quis profitetur quidem ipsum Deum, sed non colit Deum vt ipse præscripsit verbo suo. Primû illud genus pugnat cum prima lege. Secundum cum secunda. Auaritia autem idololatria est non secundi, sed primi generis. Nam cum duæ sint creaturæ præsertim in quib. homo relicto creatore collocare solet fiduciam suam: altera homo, de quo sic ait Ierem. 17. 5. Maledictus qui fiduciam habet in homine, & statuit carnem brachium suum: altera diuitiæ: auaritia collocat fiduciam in diuitiis. Auaritia igitur idololatria est, quia collocat fiduciâ in crea-

Col. 3. 5. Et avarus id
fiduciam in
etiam dicitur a
Sed queritur, A
vitiis, idolo
aliquid cui ita ad
Deo præferant.
idolatriam dicitur, q
seruiant. Philip.
is dicitur quod cor
forum. Resp. verum
aliquid cui additi sunt
ris, sic vt illud Deo præ
speciale esse avario quod
ipem vix collocet in di
tis est: ideôq; cum speci
appellandum. De his on
ut, quod hæreditatem in
Dei non habent. Hoc est
quo Christus Matth. 23. y
Patri mei hæreditat
regnum illud, quod præ
constitutione mundi. R
talis illa gloria: cui
talis dominum, quod
vino habebimus in c
Deum esse Christi
hoc regnum est.

tura: ideoque Col. 3. 5. dicitur auaritia idololatria. Et auarus ideo idololatra est, quia collocat fiduciam in creatura: ideoque hoc loco etiam dicitur auarus idololatra.

Sed quæritur, An non & aliis omnibus modis vitiosi, idololatræ sunt dicendi, cum sit aliquid cui ita addicti sunt omnes, ut illud Deo præferant. Rom. 16. 18. De autorib. schismatû dicitur, quod non Deo, sed ventri seruiant: Philip. 3. 19. De Pseudoapostolis dicitur quod eorum venter sit Deus ipsorum. Resp. verum quidem est illud: esse aliquid cui addicti sunt vitiosi omnis generis, sic ut illud Deo præferant: sed dico hoc speciale esse auaro quod fiduciam suam & spem vitæ collocet in diuitiis, quib. addictus est: ideoque eum specialiter idololatram appellandum. De his omnib. communiter ait, quod hæreditatem in regno Christi ac Dei non habent. Hoc est illud regnum, de quo Christus Matth. 25. 34. Venite benedicti Patris mei hæditario iure possidete regnum illud, quod præparatum est vobis à constitutione mundi. Regnû hoc, est immortalis illa gloria: cuius pars est regnum illud, & dominium, quod cû Christo capite nostro habebimus in creaturas omnes. Dicit regnum esse Christi & Dei. Primum omnium hoc regnum est Dei Patris, Filij,

An omnes peccatores sint idololatræ.

Responso ad quæstionem

Impuri & auari regno Dei excluduntur.

Quid sit illud regnum.

Cuius sit.

& Spiritus S. Deinde Deus dedit illud Christo, & Mediatori, etiam quā homo est: Data est mihi, inquit, potestas omnis in cælo, & in terra: quod regnum dicitur Christus, rursus Deo ac Patri traditurus, 1. Cor. 15. 24. Christus denique dedit illud nobis. Porro via qua nos peruenimus ad illud regnum hæc est: Pater adoptauit nos in Christo: iam adoptati, filij sumus: quod si filij, inquit Apostolus, etiam heredes: heredes autē Dei, cohæredes vero Christi. Atque hæc est illa gloriosa hæreditas, quam negat scortatori, impuro, & auaro.

An impuri Sed quaritur hinc, An hæc denuntiatio, vt
& auari re- videtur, absolutè sine cōditione resipiscen-
tiae accipienda sit? Resp. facilis est ex 1. Cor.
6.9. & seq. vbi postquam denunciauit idem
iudicium aduersus hæc & talia vitia, addit
deinde, Et hoc eratis nonnulli, sed abluti
estis, sed sanctificati estis, sed iustificati es-
tis. Ergo qui aliquando fuerunt scortato-
res, auari, impuri, &c. sanctificati sunt & iu-
stificati, ac proinde seruati. Ergo hæc mala
non sunt ita deplorata, quin iis resipiscen-
tiæ remedio succurri possit. Quare cum per
resipiscētiā instaurari possint, qui his vi-
tiis contaminati sunt, intelligenda est ne-
cessariò in huiusmodi denunciationibus
resipiscētiæ conditio.

6 *Ne quisquam vos seducat inanibus sermonibus : propter hæc enim venit ira Dei in homines contumaces.*

Ne quisquam. Hactenus fuit propositio grauis illius sententiæ. Ante confirmationem inserta est breuis quædam admonitio. *ne quisquam vos seducat.* Paul. 1. Cor. 6. 9. in simili sententia & denunciatione utitur simili admonitione. *Ne errate,* inquiens, neque scortatores, neque idololatræ, &c. regni Dei hereditatem possidebunt. Quæ autem causa esse potest? An tam crassum fuit eorum iudicium de his vitiis, ut putarent homines his ipsis contaminatos, regnum tamen Dei possessuros? Resp. verum quidem est illud Apost. Sicut non visum est iis Deum in notitia retinere: ita tradidit eos Deus in mentem omnis iudicii expertem, ut facerent quæ minimè conueniebat, &c. Sed hinc intelligimus ex eod. illo cap. 6. 1. ad Cor. ex illa Ecclesia quosdā impuros canes potius, quam homines. qui gratiam Christi transtu- lerunt in petulantiam, quique conati sunt persuadere scortationem reliquāque impuritatem tantum in rebus adiaphoris esse. Ideoque, & hinc, & illic grauiter denunci- cians admonet, ne seducantur ab huiusmodi hominibus.

Cōfirmatio præcedentis propositiōis, quam breuis admonitio præcedit.

Causa huius admonitiōis.

Ex aliorum locorū collatione petita.

Denūciatio-
nis, seu pro-
positionis cō-
firmatio.

Ira, quid.

Super quos,
nempe filios
infidelitatis.

Obf. i.

Qui descri-
buntur.

Doctrinæ.

i. Quæ me-
thodus se-
quenda fit in
vitiis re-
prehensione.

Sequitur nunc confirmatio denunciatio-
nis. Sumpta est ab experientia grauis iudi-
cij in filios infidelitatis. Nam, inquit, prop-
ter hæc venit ira Dei in homines contuma-
ces. Per *iram* intelligo iudicium profectū
ab irato Deo. Dicit *iram venire* hoc est. so-
lere venire super filios infidelitatis. Quod
si super eos veniat, ergo quodā modo fuit
supra eos & in loco quasi superiori vt in ce-
lo, ex quo delapsum incidit super eos, ac
incidens obruit. Appellat filios infidelita-
tis: hoc est, ex hebræa phrasi addictos infi-
delitati, qui obdurarunt ceruicem, & ani-
mum obfirmarunt. Ideoque propter duri-
tiem suam, & cor quod resipiscere nescit
accerfunt sibi illud iudicium, præsertim ve-
rò thesaurizant sibiipsis iram in diem iræ &
patefactionis iusti iudicij Dei.

Obf. i. Prius quidem argumento ab illo
decoro, quod competit in sanctos, dissuasit
hæc vitia. Nunc verò iudicia Dei aduersus
eamdem denunciat. Causa apparet in admo-
nitione, nempe, quia impuri quidam homi-
nes seducebant ipsos ad peruersè iudican-
dum de his vitiis: quasi verò omnino non
essent vitia. Obseruo igitur: Omni tempo-
re ad dehortandum à vitiis, vtendum est
mitiorib. argumentis, sed si videamus præ-
occupatos ab aduersario, & ita iam sedu-

credat vitium
non esse pecca-
tum maxime effica-
ciore diabolice
iudicio Dei
argumenta miti-
a præmio v-
obsterbunt iudi-
Nostis hoc
subiungit. Nemo
corrupta ea
ceptionis vt. quia
esse peccati & iudic-
carum: tamen ita falsi-
plis peccatum non esse
de nulla esse eius pena
semper suspensa haberi
naturam: debemus etiam
impurorum hominum
tate & adhuc sunt non
impuri canes, quorum
ratio animæ naturæ &
Aduersus eos qui su-
erit crudeliter: Cum
non erit carnis ne-
excusat. Hæc
audientia. Au-
celo quasi ton-
aut avarus h-

Etos vt credāt vitium non esse vitium. peccatum non esse peccatum, tum argumenti genus maxime efficax ad eripiendos miseros è potestate diaboli & impostorum sumitur, à iudicio Dei: quos enim non alliciunt argumenta mitiora, ab officio christianorum, à prämio vitæ æternæ, eos à peccato absterrebūt iudiciorum cōminationes.

2. Ait. Nostis hoc nullum scortatorem, &c. tum subiūgit. Nemo vos seducat. In natura nostra corrupta ea est efficacia erroris & deceptionis vt, quum sciant homines peccatū esse peccatū, & iudicium Dei manere peccatum: tamen ita fascinentur, vt videatur i-
ipsis peccatum non esse peccatum, ac proinde nullā esse eius pœnam. Quare debemus semper suspectā habere nostram ipsorum naturam: debemus etiam vitare cōsortium impurorum hominum. Extiterunt omni-
 tate & adhuc sunt non tam homines, quàm impuri canes, quorum hæ sunt voces: Scortatio annon naturale & vsitatum quiddam est? Aduersus eos qui sunt sub gratia Deus non erit crudelior? Cū fecerit nos ex nihilo, non erit carnifex noster. Infirmitas natura nos excusat. Hæ & huiusmodi voces non sunt audiendæ. Audienda est potius hæc vox è cælo quasi tonans: Nullus scortator, impurus, aut avarus hereditatem habet

2. De iudicijs carnis depravatione, & consortio impiorū sollicitè fugiendo.

Reprob-
 rum voces.

quib. cæleste
 edictum op-
 ponendum.

3. Professio
externa Euā
gelij nihil
prodest, si ab
sint pietatis,
iustitię, tem-
perantię, a-
mor, & stu-
dium.

Teste hypo-
crita illo, cu-
ius meminit
Christus.

4. Felices illi
sunt quę fa-
ciunt aliena
pericula cau-
tos. De vſu
iudiciorum
Dei.

in regno Dei. 3. Denunciat idem iudicium
aduersus contemptores, vocatos ad Euan-
gelium. cuius experiētiā extare solere do-
cet in filiis infidelitatis. Duo sunt hominū
genera: alterum eorum, qui cū vocantur,
audiunt, & profitentur veritatem: alterum
eorum, qui cū vocantur, non audiunt. Hi
sunt filij infidelitatis, quos nihil manet, nisi
extremum iudicium. Sed sciant illi qui pro-
fitentur veritatem, si contaminarint se de-
nuò iisdem vitiis quib. sese polluant infide-
les, professionem illam externam nihil ip-
sis profuturam, neque effugituros se idem
illud iudicium contumacium hominum.
Matt. 22. in parabola legimus inter ceteros
ad nuptias regales vocatum quendam non
indutum veste nuptiali. Is paruit quidē vo-
canti, venit ad nuptias, accubuit: sed cū in-
uentus est sine veste nuptiali, nihil illi pro-
fuit externa illa obedientia, nihil professio
amicitię. Nihil prodest externa professio
sine interna vitę sanctimonia. 4. Experien-
tia iudicij statuitur in filiis infidelitatis.
Multę sunt rationes quibus vtitur Deus ad
suos continendos à peccato, inter quas &
hęc vna est, nempe, apprehensos reprobos
& infideles in conspectu suorum quasi fla-
gellat, vt discant illorum exemplo fideles
Deum suum vereri. Non secus ac si prudēs

AD EPH
comprehensum
tentib. libe
de seruis sum
miserordia
Paulus. In fi
in seruos se
filiis sum
moueri, ne d
ueritatis illius d
periantur.
7 Ne igitur est
8 Eratis olim tenebr
minis, nūc filij lucis
9 Nam finis spiritum
tate, & iustitia, &
10 Probantes quid sit d
Ne igitur. Concludit
currendum cum infide
modi vitę perpetranda
clusionis est: Ne et hoc
infidelitatis in perpet
vitiis, ob quę venit ira
cuius alim. Immoratur
hunda. Argumentum
correnti lucis condit
vitiis in Domino. Ex
sententia est:
reuelationis, vt est
gloriam illuminavit oc

pater deprehensum in peccato seruum pu-
 niat præsentib. liberis, vt eo exemplo sup-
 plicij de seruis sumpti, liberi cautiore sint.
 Ecce misericordiam & seueritatem Dei, in-
 quit, Paulus: In filios, inquã ego, misericor-
 diam, in seruos seueritatem. Sed discât qui
 loco filiorum sunt seueritate illa Dei in ser-
 uos moueri, ne & ipsi similiter peccantes
 seueritatis illius aliquam etiam partem ex-
 periantur.

7 *Ne igitur estote consortes eorum.*

8 *Eratis olim tenebra, nunc autem lux in Do-
 mino, vt filij lucis incedite.*

9 *Nam fructus spiritus situs est in omni boni-
 tate, & iustitia, & veritate.*

10 *Probantes quid sit acceptum Domino.*

Ne igitur. Concludit institutum non con-
 currendum cum infidelib. ad hæc & huius-
 modi vitia perpetrãda. Sententia igitur con-
 clusionis est: Ne estote consortes filiorum
 infidelitatis in perpetrandis hisce & talib.
 vitiis, ob quæ venit ira Dei in ipsos. *Eratis
 enim olim.* Immoratur in conclusione tra-
 ctanda. Argumentum autem sumptum est
 à præsentis lucis conditione. Nunc inquit,
 lux estis in Domino. Ergo ne estote cõsor-
 tes eorũ. Sententia est: Spiritus ille sapien-
 tiæ & reuelationis, vt est cap. i. 17. ita Dei co-
 gnitione illuminauit oculos mentis vestrę,

Cóclusio præ-
 cedentis de-
 hortationis
 à consortio
 impiorum.

Hanc concl.
 firmat argu-
 mento sum-
 pto à præsen-
 ti piorum
 conditione,

vt propter illam tantam cognitionem, non tam illuminati, quàm lux ipsa dici commereamini. Hoc enim loquendi genus plurimum habet momenti. *Lux* igitur pro illuminatis fumitur. Ait eos lucem esse *in Domino*. Nam quicquid habemus boni, illud totum propter Christum Mediatorem habemus, & in Christo capite. Non contētus nuda propositione huius arg. ipsum exaggerat à priori eorum conditione. *Eratis olim tenebra*. Sensus est: Olim cū eratis gentes in carne, qui dicebamini præputium à circumcisis: tunc inquam, mentem ita obscuratā habuistis per ignorantiam, quæ ex obduratione cordis fuit, vt non tam obtenebrati, quàm ipse tenebræ dici potuissetis. Nam magnum pondus est in hoc loquendi genere. Tenebræ igitur pro ipsis obtenebratis fumuntur.

Qui nō modo illuminati, verū etiā dicuntur lux in Domino.

Olim autem erāt tenebrę. amplificatio à præteritæ vitæ conditione.

Doctrina
Quā necessaria sit antea-
tę & præsen-
tis conditio-
nis nostræ re-
cordatio.

Obs. Monet ne sint consortes contumacium hominum. Argumentum autem est à præsentī ipsoꝝ fœlicitate. Hanc exaggerat à priori conditione. Vis igitur vitare consortium infidelium? Recordare conditionis tuę præsentis, quę est in tam clara luce. Vis ponderare, vt par est, conditionem illam tuam in luce? Reminiscere pristinæ ignorantix & miserix. Quis igitur est, qui cum infidelibus & contumacibus præcept

AD EPHE
omne scelus?
suz. & tant
singas apud
benefici
ipsum, quod
angelij, benefi
denique im
tempe, immem
suz vel
etiam in luce degen
eorū, qui in mediis
illi in tenebris ex
lucē nihil videt, quæ
Vt filij lucis. Rursum
sententia ex argumēto
res sunt due, altera affir
mendant vt filij lucis: a
retat ne commercium ha
illis intrugiter tenebr
bens consortium infide
clauso ipsa inferenda v
tione in luce. Prior pa
ritatur. Primum propo
rationis gratis obte
mon partes illius cou
prescribitur cau
genda in conuersa
præsentis conclusio
Quæ conuersationes

ruit in omne scelus? Nempe, immemor vocationis suæ, & tantę huius lucis. Miser homo, etsi fingas apud animū tuum, nunquam tibi aliud beneficium in vita cōtigisse, quā hoc ipsum, quod natus sis in hac tanta luce Euangelij, beneficium habes inæstimabile. Quis denique immemor est huius lucis? Nempe, immemor conditionis illius pristinæ, vel suæ vel maiorum. Sed hic homo etiam in luce degens, miserior est quouis eorū, qui in mediis tenebris vixerunt. Nam illi in tenebris cæcutiebant: hic in summa luce nihil videt, quæ extrema est miseria.

Vt filij lucis. Rursus infertur conclusionis sententia ex argumēto proximo: cuius partes sunt duę. altera affirmatiua, qua iubet vt incedant vt filij lucis: altera negatiua, qua vetat ne cōmercium habeant cum operib. illis infrugiferis tenebrarum. Quare prohibens consortium infidelium (quæ est conclusio ipsa inferenda) vnà præcipit conuersationē in luce. Prior pars in hunc modum tractatur. Primū proponitur. Deinde explicationis gratia obiter quasi afferuntur aliquot partes illius cōuersationis in luce. Tertiō præscribitur cautio quædam & regula tenenda in conuersatione huiusmodi. Prioris partis conclusionis sententia est: Quod ad conuersationem attinet, incedite

Altera conclusionis sententia ex proximo arg.

Nēpe, in luce vt filios lucis, pios versari debere.

Huius sententię membra.

Expositio.

& viuite, vt filij lucis, hoc est, luce præditi.

filij lucis qui

Nam ex Hebræa phrasi cui additi sunt, vel obnoxij homines, vel quo præditi sunt. filij

eius vocantur. Sic hoc loco præditi illa luce cognitionis Dei in Christo, filij illius lucis

vocantur. Eodem sensu i. Thes. 3. filij Dei

Partes illius
conuersatio-
nis

nominantur. Tam obiter innuit aliquot partes illius conuersationis, quas vocat fru-

ctus spiritus, hoc est, lucis illius quæ à spiri-

tu accenditur. Partes sunt tres: prima gene-

Bonitas.

ralis, bonitas, quæ in se complectitur om-

Iustitia.

nes virtutes: Reliquæ duæ speciales, iustitia,

Veritas.

& veritas. Iustitia est in factis propriè: Ve-

Additur re-

gula quæ in

ista conuer-

satione ob-

seruanda est.

ritas in dictis. Postremò est cautio & regu-

la quam præscribit tenendam in conuersa-

tione ista. Probantes. Hoc est, explorantes,

& discernentes, quæ sit voluntas Dei bona

illa accepta & perfecta. Rom. 12. 2. Et intel-

ligentes quæ sit voluntas Domini: postea

eodem hoc c. 17. Ergo cautio est: In tota vi-

ta quærenda est voluntas Dei, eaque adhi-

benda tâquam norma omnium actionum.

Doctrinæ

1. De vsu lu-

cis spiritua-

lis & celestis

Obs. I. Quemadmodum data est nobis hæc

lux solis, non ad otium & desidiâ: nâ nox

data est ad quietem: sed ad res gerendas,

non quidem malè: nam qui malè agit, odit

lucem: sed ad res bene gerendas: Ita datus

est nobis hic sol cognitionis Dei in Chri-

sto, non vt ociemur, sed vt agamus & am-

bulemus

bulemus, non autem vt agamus malè, sed vt benè, sanctèque agamus. Sic Paulus ad Titum 2.11.12. Illuxit nobis gratia Dei erudiens nos vt, abnegata impietate, & mundanis cupiditatibus temperanter, & iustè, & piè viuamus in præsenti sæculo. Ergo finis huius cognitionis est, vt benè viuamus.

Testimoniū Apostoli in hanc rem.

Aufer hunc finem: tum nihil attinet omnia cognoscere. Quo attinet enim destinatum ad finē, nisi sit ipse finis? 2. Statuit normam actionum omnium Dei voluntatem.

2. De actionū omnium nostrarum norma, quæ est Dei voluntas.

Sint, exempli gratia, duo homines: alter pius: alter impius, versentur illi in vna eademque actione. Iam actio bona est respectu pij, respectu vero impij mala est. Causa est, Pius probat quid sit acceptum Domino: Impius verò sequitur voluntatem suam, nihil inquirens in Dei voluntatem. Cùm igitur tantum virium habeat Dei voluntas ad actiones vitæ, meritò in actionibus omnibus ea nobis exploranda est.

11 *Et ne commercium habete cum operibus illis infrugiferis tenebrarum, sed potius etiam arguite.*

12 *Nam quæ occulte fiunt ab istis turpe est vel dicere.*

13 *Sed omnia dum arguuntur à luce manifesta fiunt: lux enim illud est quod omnia faci-*

cit manifesta,

14 *Quapropter dicit excitare qui dormis, & surge à mortuis & illucescet tibi Christus.*

Et ne commercium. Sequitur altera pars

Altera pars conclusionis negatiua. Cuius sententia est: Ne commercium habete cum operibus filiorum infidelitatis, quæ infrugifera sunt. Infrugifera dicuntur non solum ob id quod nullum bonum fructum proferant, sed etiam quod acerbum. Nam stipendium peccati mors est. Quæ etiam opera tenebrarum dicuntur, non solum quod è tenebris, hoc est, ignorantia nata sint, sed etiam quod in tenebris perpetrata sint, ut postea patebit. *sed potius.* Rursus illustratur conclusio. quasi dicat, Tantum abesse ab eo debetis, ut participes sitis illorum operum, ut potius ea arguatis & reprehendatis. Argumentum hoc ita tractatur. Primò proponitur. Deinde eius ratio duplex affertur. Propositio itaque est, ut potius arguant opera tenebrarum, hoc est, luce verbi adhibita, ut audiemus postea, coarguant, ac reprehendant. Ratio prima est ab insigni turpitudine operum istorum quæ occultè sunt ab ipsis, ut quæ ne nominari quidem possint citra turpitudinem, nedum patrari. Causa autem huius tantæ turpitudinis est, quia illa opera ex tenebris profecta sunt,

Ratio. Horum opera sunt infrugifera.

Côclusionis illustratio.

Ab officio piorum, cuius duplex ratio proponitur. Prima, à natura istorum operum.

AD EPH
et Dei ig
perpetret
nullum se
audeat hom
perpetret
aliquid m
cognitio Dei &
homines à m
Sed omnia. Ra
prehensionis. Vlt
orum dum argu
fiunt. Sensus est
tè & clam fiat illa
men dum ex verbo
illa ipsa luce verbi De
tam aliis, quam ipsis
Hinc eundem vsum re
Apoli. 1. Cor. 14. 24.
pemp. infidelis, vel
diudicatur ab omnib
dis manifesta sunt, a
ficiem adorabit Deu
num lucis vocabitur
loco. Verbi Dei
varias fortitur op
Vocatur lux, ve
num 3. 13. & 1.
habet mortua au
etiam, & vim pro

hoc est, ex Dei ignorantia. Nam si semel occupet ignorantia Dei mentem humanam, nullum scelus est tam graue quod non audeat homo: nihil tam turpe quod non perpetret, modò clam hominibus, à quibus aliquid mali metuit, id fiat. Obs. Cognitio Dei & conscientia voluntatis eius, homines à malo retrahunt.

Quæ ex ignorantia Dei profluunt.

Sed omnia. Ratio secunda est ab usu reprehensionis. Vfus est: Omnia opera tenebrarum dum arguuntur à luce, manifesta fiunt. Sensus est: Etsi quàm maximè occultè & clam fiant illa opera tenebrarum, tamen dum ex verbo Dei reprehenduntur, illa ipsa luce verbi Dei manifestantur, non tam aliis, quàm ipsis operum authoribus.

Altera ratio, ab usu reprehensionis.

Hunc eundem usum reprehensionis docet Apost. 1. Cor. 14. 24. &c. Arguitur, inquit, nempe, infidelis, vel idiota, ab omnibus, diiudicatur ab omnibus, & ita occulta cordis manifesta fiunt, atque ita procidens in faciem adorabit Deum. In verbis autem vnum lucis vocabulum considerandum est hoc loco. Verbū Dei ab illuminationis effecto, varias fortitur appellationes in Scriptura. Vocatur lux, vocatur dies, vt 1. Corinthiorum 3. 13. & 1. Thess. 5. 5. & quia lux hæc non est mortua aut imbecilla, sed ignita, viuens, & vim probandi ac explorandi

Qui alibi ostenditur ab Apostolo.

Quoniā ea est verbi Dei efficacia, quod nō modo lux, sed etiam ignis à potenti effectu dicitur.

ac explorandi habens, 1. Cor. 3. 13. vocatur ignis. Postquam enim dixit diem declaraturum cuiusque opus quale sit, subiungit: Nam per ignem retegetur & cuiusque opus, quale sit, ignis probabit. Quod prius diem vocauit, posterius ignem appellat. Ergo vt hoc obiter dicam, Ignis illo in loco non est ignis purgatorij, sed verbū Dei ignitum: quod efficax quidem est ad explorandum & probandum doctrinam omnem fundamento Christo super ædificatam.

Cōfirmatio
istius vsus.

Haftenus explicatus est vsus, sequitur eius cōfirmatio: luce manifestantur opera tenebrarum. Ratio est quia lux illa verbi Dei omnia manifestat. Argumentum est sumptum ab efficacia illius lucis verbi diuini. Rationem hanc confirmat testimonio quodam in quo promittitur Christum, veram illam lucem, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: Christum, inquam, illuminaturū eum, qui

Argumenti
vel testimo-
nij partes
duæ sunt.

1. Mādarum,

dormit in tenebris peccati. Sed consideremus diligentius hoc testimonium. In eo duo sunt. Primum est mandatum: Secundum est promissio. Mandatum datur dormienti. Qui dormit hoc loco est, qui dormit in peccato: vt accipitur dormire 1. Thes. 5. 6. Ne dormiamus, inquit, vt cæteri.

Somnus hic grauis est admodum & lethalis adeò, vt Iudas dicat destinatos homines damnationi, vbi hoc somno semel sopiti fuerint, nullis vel horribilissimis Dei iudiciis excitari, ne iudicio quidem illo Sodomæ & Gomorrhæ. Quæ mandantur dormienti huic duo sunt: Primum est, vt euigilet. Hæc nimirum est illa vigilia, quam Apost. I. Thes. 5. 6. opponit somno in peccatis. Ne dormiamus, inquit, vt cæteri, sed vigilemus, & sobrij simus. Secundum quod præcipit est, vt iam excitatus surgat. Excitati è naturali somno surgūt, ita & hic peccator dormiens excitatus surgit. Sed præcipit vt surgat è mortuis. Mortui sunt hoc loco, qui mortui sunt in peccatis & offensis, de quibus in Euangelio Ioannis, Hora venit & ecce nunc est, cū mortui audient vocem Filij hominis, & qui audierint uiuent. Ergo vides hunc somnum dormientis hominis lethalem esse. Magnum enim discrimen est inter somnum naturalem & hunc qui est in peccato. In somno naturali, & si ad tempus sensus constricti teneantur, tamen facultates manent integræ: In hoc somno spiritali nulla reliqua est facultas ad vitam spiritualem, vt in homine mortuo nulla est facultas ad vitam naturalem.

Nempe vt dormiēs excitetur.

Et excitatus surgat.

E. mortuis.

Non è somno quodam naturali, sed è somno peccati.

2. Promissio.

Cuius sententia illustratur alio Apostoli dicto.

Argumenti huius vel testimonij à Paulo prolata, quis auctor,

Doctrina.

Haecenus mandatum, sequitur promissio. Sententia promissionis hæc est: Christus, hoc est, gratia Dei in Christo oblata in verbo, ut est ad Titum 2. 11. Illuxit gratia illa Dei salutifera omnibus hominibus. Gratia, inquam, illa illuminabit hunc hominem semel excitatum & erectum. Quamuis verba videantur velle, primum excitari & surgere dormientem hunc, deinde illuminari: tamen intelligendum est vi lucis Christi excitari eum & surgere. Præcipit enim Deus in scriptura, quæ ipse gratia sua sola præstat. Haecenus de testimonio.

De auctore huius testimonij disputant interpretes. Non legimus in scripturis totidem verbis hanc sententiam: res tamen ipsa variis in locis reperitur, ut Esai. 9. 2. at 60. 1. apertius in hanc sententiam scribitur: Surge, luce, quandoquidem aduenit lux tua. Fieri potest ut sit sententia quædam Christi, cuius illa ætate recens fuit memoria: cuiusmodi est & illa ab eodem hoc Apostolo citata sub Christi nomine, Act. 20. 35. Beatius est dare quam accipere. Ut ut est, res ipsa in verbo scripto reperitur, in quo scriptum est quicquid ad nostram fidem & salutem est necessarium.

Obs. 1. Dixit supra, Nam quæ occulte fiunt ab istis turpe est vel dicere. Ergo isti

aliquam notitiam suorum operum habuerunt: sciuerant enim se malè facere cum occultè facerent. Nam qui malè agit, conscius mali, odit lucem. Tum posterius dicit à luce manifestari illa opera. Hinc discimus lumen naturæ, etsi per illud aliquo modo retegatur peccatum, tamen non ministrare perfectam eius cognitionem: solam autem illam lucem verbi diuini perfectè manifestare peccatum. Multa scripta sunt naturalis huius lucis beneficio à Philosophis, de virtutibus, de vitiis. Multæ extant exhortationes & παρακλήσεις. sed si in vnum congeras omnia illa volumina, plus tamen virium videbis in decem illis verbis legis Dei, ad manifestandum peccatum, quàm in omnibus illis Philosophorum scriptis. 2. Ait, dum coarguuntur peccata, luce manifesta fieri: vnde obseruo reprehensionibus & comminationibus legis manifestari peccatum. Doceas aliquem Evangelium vel mille annos, nihil profeceris, nulla vllò tēpore facta legis mentione. Quid enim attinet dicere, Remissa sunt tibi peccata, si ignoret miser se peccatorem? Atqui per legem, ait Paulus, est agnitio peccati.

Viderint hoc homines isti delicatuli, qui ferre non possunt reprehensiones

1. De efficacia luminis naturæ & lucis verbi diuini.

2. De manifestatione peccati per reprehensiones & comminationes legis.

Aduersus Antinomos & Epicurcos

3. De causa
implacabilis
illius odij
quo Satā &
reprobi fe-
runtur in E-
uangelij do-
ctrinam.

q. malis
tota lucem
h. 25. 3

illas quæ sunt ex verbo Dei. Certè ego di-
uinare non possum, quo tandem modo im-
patientes isti laturo sunt intolerabiles illos
cruciatu inferorum. 3. Ait luce manife-
stari peccata. Quid causæ putas esse cur Sa-
tan & homines impij odio prosequan-
tur, & oppugnent tam strenuè hanc lucem
veritatis? Quid causæ cur vix centesimus
quisque eam amplectatur: totus verò mun-
dus sequatur hæreses & idololatriam? Hæc
unica est: opera tenebrarum luce manife-
stantur. Sic enim ipse Christus loquitur:
«Mundus odit me, quia testificor de mun-
do, quòd opera eius mala sunt. Profectò
«non est illud sine summa Dei gratia, quòd
«homo peccati sui conscius possit ferre sibi
illucentem vlllo tempore istam veritatis
lucem.

15 Videte igitur quomodo accurate inceda-
tis, non ut insipientes, sed ut sapientes:

16 Redimentes occasionem, quoniam dies
mali sunt:

17 Propterea ne estote imprudentes, sed in-
tellegentes quæ sit voluntas Domini.

VIII. Octa-
uum præce-
ptū, Sapien-
ter vitæ cur-
sum institue

Videte igitur. Hactenus fuit præceptum
septimum. Sequitur octauum, cuius arrip-
ta est occasio ex proximo loco. Primum
proponitur: deinde exponitur: tertio repe-
titur ac concluditur. Propositio est, videte

igitur quomodo accuratè incedatis. Sententia est: Cùm vos vt filij lucis debeatis arguere per lucem, & manifestare aliorum peccata quæ in occulto fiunt, videte vt ipsi sitis circumspecti. Nam carere debet, quantum fieri potest, omni vitio, qui in alterum paratus est dicere.

Sequitur expositio his verbis, *non vt in-
fip.* &c. Quibus in verbis videmus duo requiri ad circumspectam vitam. Primum est Sapientia. Sapientiam ipse exponit postea, intelligentiam voluntatis Dei: Alterum est, vt cognitionem hanc voluntatis Dei in praxin redigamus, quacunque se offe-
rente occasione: sic vt nullam eius redigen-
dæ in praxin occasionem prætermittamus: imo vero redimamus vel rebus maximè
charis vt voluptatibus nostris, bonis, imò,
si opus sit, ipsa vita nostra, occasionem fa-
ciendi ex voluntate Dei. Locutio ipsa vi-
detur sumpta esse à mercatoribus, qui vo-
luptate, quiete, imò vitæ ipsius discrimine,
redimūt occasionem quæstus sui faciendi.
Quod autem his verbis habeatur præcepti
expositio clarum est ex illo loco Col. 4. 5.
in quo idem præcipitur quod hoc loco: ge-
rite, inquit, vos sapienter erga extraneos,
redimentes opportunitatem. Idem est hoc
re ipsa cum eo, quod hîc dicit: videte quo-

Præcepti sen-
tentia.

Expositio,
duo requi-
rens ad vitã
circumspe-
ctam.
Intelligen-
tiam volun-
tatis Dei.
Huius intel-
ligentiæ pra-
xin.

Vnde sum-
pta sit Apo-
stoli locutio.

Expositio-
nis confir-
matio.

modo accurate incedatis, &c.

Ratio præce-
pti. *Scilicet* opor-
tet *scilicet* red-
dita.

Quoniam dies mali sunt. Hæc est ratio
cur redimant occasionem. Sensus est: Cum
tot passim sint scandala, tot corruptelæ in
hoc tempore, vt difficile sit, vel maximè
prio, inter tot spinas sine læsione aliqua in-
cedere: cum tempus totum ita à Diabolo
corruptum sit, vt nulla eius pars Deo con-
secrari possit, nisi redimatur: Ideo redimi-
te occasionem vel rebus charissimis. He-
brai dies malos vocant tempora difficul-
tatum & asperitatis plena. Gen. 47.9. Pau-
ci. inquit Iacob, & mali fuerunt dies anno-
rum vitæ meæ.

Repetitio e-
iusdè & con-
clusio.

Propterea. Hæc est præceptio repetita &
conclusa, de qua hoc tantum in præsentia
dicimus. Quam prius vocauit sapientiam,
nunc ipse exponit intelligentiam volunta-
tis Dei. Quam expositionem etiam nos
antea secuti sumus.

Doctrinæ.
1. De discri-
mine sapien-
tiæ Spiritus
Dei & mudi
huius.

Obs. 1. Dies mali sunt, inquit: Ergo re-
dimenda occasio. En differentiam sapien-
tiæ Spiritus S. & sapientiæ mundi huius.
Spiritus S. sic argumentatur: Dies sunt ma-
li: Ergo redime occasionem, qua facias ex
Dei voluntate. Mundus verò sic: Dies ma-
li sunt: Ergo tibi viuendum est pro condi-
tione temporum: quid enim potes miser
aliud facere? Corruptioni tēporis num po-

tes resistere? 2. Dies mali sunt, inquit: Ergo quibuscunque rebus, vel charissimis, voluptate, diuitiis huius mundi, vita denique ipsa, si opus sit, redimas occasionem facienti ex Dei voluntate. Obseruo igitur: Qui amant mudi huius voluptates, diuitias, vitam denique ipsam, nullam profectò occasionem Deo vnquam mercabuntur, parumque idonei mercatores inuenientur ad vsum Dei. An dicam parum circumspectè viuere istos homines, alioqui tam prouidos, tam attentos ad rem, ad voluptates, & omnia denique, quæ ad vitam præsentem pertinent? quod paradoxon fortasse aliquibus videri potest. Imò dicam miseram esse illam sapientiam quæ facit, vt desipiamus in rebus cœlestibus. Quare si quis sibi videtur esse sapiens in hoc seculo, stultus fiat, vt fiat sapiens. 1. Cor. 3. 18. 3. Iubet accuratè incedamus. Ad hoc requiritur intelligentia volūtatis Dei. Intelligentia hæc non debet esse ociosa, sed in praxin & vsum redigenda est, & redimēda est omnis occasio faciendæ volūtatis Dei nobis iam intellectæ: in causa sunt dies mali. Ergo dies mali causa sunt, cur circumspectè nobis viuendum sit. Quamobrem si vnquam hominibus christianis fuit circumspectè accuratèque viuendum, & hoc tempore maximè, quo

2. Desumma hominum mūdānorum dementia & miseria.

3. De accurata vitæ Christianæ institutione.

Aduersus
corruptos
seculi nostri
mores.

mundus non tam decrepitus est, quàm agit extremam animam, & omnis iniquitas abundat. Qua in re quod mihi videtur dicam, Multi queruntur hodierno die, de corruptione temporum: interea tamen cum temporibus non inuiti corrumpi se patiuntur, vitaq; eorum nihil differt à vita seculi huius. Nobis autem potius danda est opera vt circumspectè viuamus in temporibus, quàm queramur de temporibus: Nam quo peiores sunt dies, si nos interea circumspectè viuamus, eo profectò maior futura est gloria nostra.

18 *Et ne inebriamini vino in quo luxus est, sed implemini Spiritu:*

19 *Loquentes inter vos mutuo, psalmis & hymnis, & cantionibus spiritualibus canentes ac psallentes in corde vestro Domino.*

20 *Gratias agentes semper de omnibus in nomine Domini nostri Iesu Christi Deo & Patri.*

ix. Nonum
præceptum,
fuge ebrietatem.

Et ne inebriamini. Nonum præceptum, cuius occasio ex proximo arripitur. Sic autè tractatur. Primum proponitur: deinde eius ratio redditur. Ne, inquit, inebriamini vino. Sensus præcepti est: Cum circumspectè viuendum sit, cumq; nihil magis inimicum sit accuratæ & circumspectæ vitæ, quam

ebrietas: ne igitur inebriamini vino. Deinde quò ad hoc magis moucat, addit rationem: quod ebrietas, quomocunque fiat vt illi voluptatem ex ea capiant, vitium tamen sit & luxus. Nomen hoc propriè significat eam, quam vocamus vulgo prodigalitatem, hoc est, immoderatam profusionem bonorū. Pet. i. Epist. 4. 4. luxū profusionem vocat. Verū puto hoc loco significare intemperantiam, qua quis voluptatib. & ventri supra modum indulget. Nam intemperantia ferè comes est prodigalitatē, & prodigus est ferè & libidini & ventri deditus.

Sed implemini. Ebrietatis loco commendat Dei Spiritum. Est autē hoc præceptum decimum. Allusio est ad illā impletionem quæ fit per vinum immoderatè sumptum: cuius loco commendat Spiritus sancti impletionem. *Loquentes inter vos mutuo Psalmis, & Hymnis, & cantionibus spiritualibus.* Inducit quasdam hilaritatis partes, quæ ex illa Spiritus plenitudine sequuntur. Scimus ex ebrietate procedere impuram lasciuiam diuersi generis, in sermone, in cantu, in actione: Sic ex hac spiritus plenitudine procedit pura quædam hilaritas, cuius hîc duæ partes enumerantur: vna est cantio: altera gratiarum actio. Cantio explicatur per partes, per instrumētum præ-

Ratio. Quia in ebrietate est luxus, seu intemperantia.

x. Decimum Præceptum, Nō vino, sed Spiritu Simpletor.

Effectus huius sobriæ & spiritualis ebrietatis.

Pura nempe hilaritas, cuius partes duæ.

i. Cantio, in qua confiderantur

Partes, népe
Psalmi,
Hymni, &
Cantiones
spirituales.

Instrumentum.

Dominus,
ad quē diri-
gitur catio.

2. Gratiarū
actio.

Cui.

Quando.

Propter
quid.

Doctrinæ.

1. De ebrieta-
te illa epti-
cæ fugienda

cipuum & per eum, ad quē dirigitur. Par-
tes sunt, Psalmi, Hymni, & cantiones sic
propriè dictæ. Psalmi sunt cantiones, cu-
iuscunque argumenti. Hymni sunt cantio-
nes laudis. Cantiones deniq; propriè dictæ
sunt laudis quoque, sed artificiose magis
quam hymni compositæ & augustiori for-
ma. Hæ partes cantionis, spirituales dicun-
tur omnes, quod à Spiritu procedant, ipsi-
usque plenitudine. Instrumentum præci-
puum est cor, non lingua solum, qua sola
cantant hypocritæ, sed cor præcipuè. Po-
stremò Dominus. is est, ad quem dirigi-
tur cantio, ut ipse glorificetur. Sequitur al-
tera pars spiritualis hilaritatis, Eucharistia
sive gratiarum actio. Deus Pater est, cui
gratiæ agi debent, nempe, prima persona
trinitatis, sed in mediatore Christo. sine
quo nihil est acceptum Deo Patri. Omni
tempore agi debent, quia nullum est tēpus
quo eius beneficia erga nos non experi-
mur. De rebus deniq; omnib. agi debent,
quia omnia sunt ab eo, tam temporalia
quam spiritualia bona, tanquam à primo
fonte bonorum omnium.

Obs. 1. Omnes homines natura quæ-
runt causas lætitiæ & hilaritatis, quia om-
nes læti esse volumus. Hic duæ afferuntur:
Ebrietas & plenitudo Spiritus sancti. Hæ

ita inter se opponuntur, vt vbi vna sit, altera esse non possit: vbi enim ebrietas dominatur, ibi exulat ratio ipsa, vt nihil de sancto Dei Spiritu dicam. Videant igitur homines, num velint lætari ebrietate cum tristitia Spiritus sancti ipsos deferentis.

2. Iubet loqui mutuò inter se Psalmos & Hymnos, &c. quo significatur ad mutuam ædificationem oportere tum loqui, tū Domino psallere. Obserua igitur spiritualem hanc hilaritatem inferuire tum ædificationi proximi, tum gloriæ Dei. Longè aliter res habet in impura illa hilaritate, quæ est ex ebrietate: nam tota est ad offensionem proximi, & Dei ignominiam comparata. Neque offensio est, vt nunc sunt tempora, in exemplo solum (nam ebrii hominis deforme spectaculum satis alioqui offendit) sed etiam in verbis contumeliosis, quibus ebrietatis vitio addicti, alios insultant tanquam abhorrentes ab humana societate, si non simul ebrietate sese contaminarint. Non est hoc nouum. Idem factum fuisse à Gentibus in principio aduersus eos qui conuersi erant ad veritatem Christi testatur Petrus 1. Epist. cap. 4. vers.

4. & sequentibus: Cuius verba sunt, Quare illi, inquit, non concurrentibus vobis ad eandem luxuriosam profusionem, peregrinari

2. De falsa et vera hilaritate.

Puræ hilaritatis comoda.

Impuræ incommoda & pericula.

Scandalum.

Turpitudine.

Contumeliæ.

Ebrietatis cultores Ethnicorum Socii.

aliis &c. Deus qui author est omnis ordinis constituit, vt sit ordo in omni politia & republica. Ordinem autem hunc voluit esse nō inter pares omnes (nam ea est confusio, non ordo) sed inter impares: Superiores, qui imperent aliis: Inferiores qui obediant. In omni republica hæc considerantur. Primum ipsa respublica tota, deinde priuatæ familiæ, postremò singulares homines. In omnibus his ordinem hunc dominij & subiectionis suo quodam modo voluit esse. In republica voluit esse magistratus & subditos. In familia voluit esse maritum & vxorem: parentes & liberos: dominum & seruos. In vno eodēque homine voluit eundem hunc ordinem esse in facultatibus animi, quarum aliæ superiores sunt, vt ratio: aliæ inferiores, vt appetitus. Qui quidem ordo per lapsum hominis perturbatus est: ex parte autem restitutus est nobis in hac vita per Christum. Necessitas huius ordinis ea est, vt, si eum tollas, nihil loci reliquum sit futurum præstandis aliis officiis. Qua in re videre potes mirificam Dei sapientiam in disponendis præceptis secundæ tabulæ. Præposuit quidem cæteris præceptum ordinis, & obediētia: nimirum ea re significans opus esse obedientia inferiorum ad officia reliqua quæ in lege re-

Et ad Deum
eu^uta^ulas
authorem re
spiciant.

Ordo tri-
plex.

Politicus.

Oeconomus.

Singularis.

Huius tripli-
cis ordinis
perturbatio;
instauratio;
necessitas.

Dispositio

W. J. H. m. d. v. d. t. m. v. d. i. l. i. q. d. d. b. i. p. u. l. p. t. h. i. g.
in d. p. m. v. d. i. l. i. g. d. d. b. i. p. u. l. p. t. h. i. g.

Auctoritas
& dignitas,
aduersus pha-
naticos asser-
ta.

quiruntur facienda. Nolo hic digredi in re-
prehensionem hominum phanaticorum,
qui abutuntur nomine christianæ liberta-
tis ad tollendos è republica magistratus, &
æqualitatem omnium, hoc est, horribilem
confusionem stabiliendam.

Quid hæc
generalis ad-
monitio re-
quirat.

Vt igitur redeamus ad nostrum institu-
tum: Requiritur hac generali admonitione
ordo iste eminentiæ quidem aliorum, sub-
iectionis verò aliorum: idque propter ti-

Timor & a-
mor Dei o-
mnium alia-
rum subie-
ctionum cir-
culus, vincu-
lum, & regu-
la.

mnium debent. Quam rationem vt intelliga-
mus, tenenda nobis est regula quædam in
interpretandis legis præceptis: Ea autem
est, quod primum præceptum debeat in-
cludi cæteris omnibus: quia obedientia pri-
mi præcepti est causa impulsiva & finalis
reliquorum omnium: alioqui enim si non
sit causa impellens, & finis omnium actio-
num tuarum Dei obedientia: quicquid fe-
ceris, non censebitur illud Dei cultus: ve-
rum simulata potius hypocrisis. Hæc est il-

A Paulo præ-
scripta.

la regula à Paulo præscripta 1. Cor. 10. 31. Si-
ue editis, siue bibitis, siue quid facitis, om-
nia ad Dei gloriam facite. Paulus igitur in
hac admonitione, cum debeat timor Dei
esse causa impellens ad obedientiam præ-
standam hominibus, requirit vt alij alijs
subiiciantur propter timorem hunc Dei.

Obfer. Præcipit ſubiectiõẽ idque propter timorem Dei: Obferuo igitur timorem Dei eſſe cauſam cur homines ſe alij aliis ſubiiciant. Nam cùm nihil magis contrarium ſit humano ingenio, quàm parere aliis, ſolus eſt hic timor propriè qui indomitam alioqui illam naturam ſubigit. Intellegendũ autem eſt duplicem eſſe timorem, alterum Dei, alterum hominum. Si conentur homines alij, relicto Dei timore, ſui duntaxat timore homines alios coercere & in ordinem cogere, videant ne id tyrannicum magis ſit, quàm legitimũ imperium, & non perpetua ſit futura illa coacta obedientia. Sin vero timore Dei illos continuerint, legitimum eſt hoc imperium & obedientia perpetua, vt quæ voluntaria ſit, futura eſt. Permagni intereſt magiſtratum ciues ſuos in vero Dei timore iam primũ inſtituendos curare, ſi velit ſcèliciter regnare. Alioqui nihil proderunt omnia etiam tormenta adhibita ad ſubigendam hominum ferocitatem.

22 *Vxores, propriis viris ſubiectæ eſtote vt Domino.*

23 *Quoniam vir eſt caput vxoris, vt et Chriſtus eſt caput Eccleſiæ, & is eſt qui ſalutem dat corpori.*

24 *Itaque ſicut Eccleſia ſubiectæ eſt Chriſto*

Doctrinæ?

De eximio timoris Dei effectu.

Timor duplex eſt. Timor hominum.

Timor Dei.

Admonitio ad magiſtratũ.

ita & uxores suis viris subiectæ sunt in omnibus.

I. Primū præceptum particulare & æconomicū

Vxoris subiectio.
In rebus Politicis.

In Ecclesiasticis.

Ratio prima
Alter.

1. *ex effe.*
2. *fin.*

Tertia
Quarta.

In domesticis.

Vxores. Sequuntur particularia præcepta, quibus generale illud tanquam partibus explicatur. Primū præcipitur viro & vxori, vt qui in familia præcipuam obtineant conditionem. Primū autem præcipitur vxori subiectio. *que* vt intelligatur paulo altiùs quædam sunt repetenda. Naturâ ipsa subiecta est mulier viro, in politicis, Ecclesiasticis, & domesticis. De politicis magis operosum esset nunc dicere. De Ecclesiasticis verò vt dicam, Paulus aliquot argumentis probat eam subiici debere in Ecclesiasticis rebus. In priore ad Cor. II. 8. 9. duo habet argumenta. alterum: Vir non est factus ex muliere, sed mulier ex viro: alterum, Vir non est factus propter mulierem, sed mulier propter virum. I. Tim. 2. 13. 14. duo similiter affert. 1. Vir primū factus est, deinde mulier. 2. Adam non est seductus, sed mulier seducta, causa fuit transgressionis. De domesticis postremò vt dicam, sic de iis præcipitur à Deo Gen. 3. 16. Erga virum tuum appetitus tuus esto & ipse potestatem in te habeto: hoc est, tum lege naturæ, tum infirmitatis tuæ sensu dominium eius appetito. Atq; hæc de subiectione vxoris, cuius præceptū leges etiam

AD EPHE.
Coloss. 3. 18. I. F.
subiectioni
quo loco
spiritualia, parti
& quæ ad mar
tam familiam.
naturæ tum se
eius appet
eret. Ad totam
sum, & eam
vt, bene compo
deinde sit sapiens
Subiectionem hanc
similitudine subiectioni
quam vxores debent De
eo estis subiectæ ita sicut
Comparatio hæc est
de similibus. Nam non
debent vxores Dominum
hoc plus pondus
argumentatus fuit à
Ius enim est si dic
maritis vt Domino, q
minus ordinat eam
eius modo confor
Domini fructu mar
tionem deinde
bus mariti simi
Præceptum Dominus et

alibi, vt Coloss. 3. 18. 1. Pet. 3. 1.

Officia subiectionis plenè recensentur, Prouerb. 31. quo loco officia præcipit partim spiritualia, partim corporalia. Corporalia, & quæ ad maritum pertinent, & quæ ad totam familiam. Ad maritum: vt cum lege naturæ tum sensu infirmitatis suæ dominium eius appetat & ægritudines eius toleret. Ad totam familiam: vt toti familiæ pensum, & escam distribuat. Spiritualia sunt vt, bene composito prius animo, sermo deinde sit sapiens & tota vita sit sancta.

Subiectionem hanc commendat Paulus similitudine subiectionis & obedientiæ, quam vxores debent Domino: Vt Domino estis subiectæ, ita subiectæ estote maritis. Comparatio hæc est, non in æqualibus, sed similibus. Nam non æqualiter subiici debent vxores Domino & maritis. Argumentum hoc plus ponderis habet, quàm si argumentatus fuisset à Domini ordinatione. Plus enim est, si dicas: Subiectæ estote maritis vt Domino, quàm si dicas, quia Dominus ordinauit eam subiectionem. Hoc enim modo consortes quodammodò ipsius Domini sunt mariti.

Subiectionem deinde confirmat duabus rebus, quibus mariti similes sunt Domino. Prior est, vt Dominus est caput Ecclesiæ,

Officia subiectionis.
Corporalia.

Respectu mariti.

Totius familiæ.
Spiritualia.

Commendatio huius subiectionis, à dignitate legisslatoris sumpta.

A præstatiâ mariti.

Qui caput
est vxoris.

Et conserua
tor eius.

Collationis
inter Chri-
stum & ma-
ritum con-
clusio.

Quæ sit ista
vxorum sub
iectio.

Doctrinæ.

I. De supe-
riorum & in-
feriorum con-
sideratione
perpetua.

Gen. 1:26.

ita maritus est caput vxoris : Idem habet I. Cor. II. 3. Velim autem vos hoc nosse Christi esse caput omnis viri, mulieris autem caput virum, Christi vero caput Deum. Posterior est, vt Christus est seruator corporis sui : ita maritus seruator est suo quodam modo vxoris suæ. Quicumque enim superior est, regere & defendere debet inferiorem, atque ita & capitis, & seruatoris partes agere.

Tandem concludit similitudinem : *Itaque sicut Ecclesia subiecta est Christo: ita & vxores suis viris subiectæ sunt in omnibus.* Ait, in omnibus : quænam sint ista satis intelligi potest ex similitudine. Domino subiectæ sunt vxores in piis, licitis, & honestis: sic in his ipsis tantum maritis subiectæ sunt. Si autem contra Deum præcipiant mariti, tum illud locum habet, Præstat obedire Deo quàm hominibus.

Obs. I. Vxores iubet subiici viris vt Domino. Ergo superiores quicumque Domino similes sunt, gestantque eius quasi imaginem : quod certè verum est, nam dominum pars aliqua est imaginis illius Dei in homine. Videant ergo superiores ne committant quod indignum sit hac imagine: videant rursus inferiores ne violent hanc ipsam Dei in superioribus impressam ima-

AD EPHE.
Imaginis enim
est Deus. 2. I
mino, cui simile
diximus. Si ve
sibi inferiores
capita inferiorum
Ecclesiæ, hoc est,
iores sint, ac pr
ocurent salutem in
est conseruator corpo
biiciuntur inferiores
hæc non sint, tale oble
tent. 3. Duo sunt hic
caput est primum, de
quoque conseruator. Ob
tatem omne ordinam
monium. Rom. 14. 4
tuo bono. Ne igitur
Deum, tanquam crudele
bini ipsos subiecit :
bonum factum est. C
at, vel hoc impudent
de Deo vel abusu po
potestati & ordinati
dis diligere vxores ves
tulerit Ecclesiam,
quæ pro ea.
in sanctificari, pe
pactum aqua per

ginem. Imaginis enim suæ vindex certò
 futurus est Deus. 2. Iubet subiici maritis,
 vt Domino, cui similes sunt mariti in duo-
 bus, vt diximus. Si velint itaque superiores
 subiici sibi inferiores vt Domino, videant
 sint capita inferiorum, vt Dominus caput
 est Ecclesiæ, hoc est, vt verè & legitimè su-
 periores sint, ac præsint aliis: videant vt
 procurent salutem inferiorum, vt Dominus
 est conseruator corporis sui. Si hæc sint,
 subiicientur inferiores illis vt Domino: si
 hæc non sint, tale obsequium frustra expe-
 ctent. 3. Duo sunt hîc attributa superiori:
caput est primùm, deinde ita caput, vt sit
quoque conseruator. Obserua igitur pote-
 statem omnē ordinatam à Deo in bonum
 hominum. Rom. 13. 4. Dei enim minister
 est tuo bono. Ne igitur accusent homines
 Deum, tanquam crudelem, quod aliorum
 libidini ipsos subiecerit: nam hoc in ipso-
 rum bonum factum est. Quod si secus eue-
 niat, vel hoc imputent sibi, si malè meriti
 sint de Deo: vel abusui potestatis: non au-
 tem potestati & ordinationi diuinæ.

25 Viri diligite vxores vestras, sicut et Chri-
stus dilexit Ecclesiam, & semetipsum ex-
posuit pro ea.

26 Vt eam sanctificaret, postquam eam pur-
gasset lauacro aqua per verbum.

2. De supe-
 riorum offi-
 cio erga in-
 feriores.

Caput.

2. conseruator

3. De ciuilibus
 potestatis v-
 tilitate.

Aduersus hu-
 ius ordinis
 politici ho-
 stes.

27 *Vt sisteret eam sibi gloriosam, id est ecclesiam non habentem maculam aut rugam, aut quicquam eiusmodi, sed ut esset sancta ac inculpata.*

Descripto vxorum officio, virorum officium ostendit, quod in dilectione consistit, & aliis locis ab Apostolo explicatur, vt etiam à D. Petro.

Viri diligite. Præcipitur vicissim officium viri erga vxorem. Præceptum est, diligite vxores vestras. Idem præcipitur Col. 3. 9. 1. Pet. 3. 7. Petrus coniungit eo loco cum dilectione honorem, vxori vt vasi infirmiori tribuendum: Qui quidem positus est in regendis & tolerandis infirmitatibus vxoris cum sapientia ac prudentia. Paulus 1. Cor. II. II. toti sexui æstimationem suam tribuit. Nam postquam eminentiam & potestatem viri probauit hoc argumento præfertim, quòd vir nō sit ex muliere, sed mulier ex viro: ne putarent viri eminentiæ huius ac potestatis nullum esse modum, subiungit deinceps, Attamen neque mulier est sine viro, neque vir sine muliere in Domino: nam quemadmodum ex viro mulier fuit: ita vicissim per mulierem vir est. Vide igitur compensationem. Petrus & Paulus longè aliter loquuntur de illo sexu quàm Philosophi illi, & Poetæ ethnici. Sed vt finamus naturales naturaliter, hoc est, corruptè loqui. Loquamur nos de illo sexu, deque aliis omnibus rebus, vt christianos decet.

Sicut & Christus. Hæc ratio est à simili exemplo Christi. Eadē adhibita est in principio capituli, ad cōmendandam charitatem & dilectionem proximi. Fundamentum rationis huius superius positū est: Vt Christus est caput ecclesiæ, ita vir vxoris. Hinc sequitur, vt Christus dilexit ecclesiā: ita debet vir vxorē diligere. Nā coniunctionem illā Christi capitis & membrorum, causam statuit dilectionis Christi postea hoc eodē cap. vers. 30. Vides igitur qualis amor hīc requiratur. Christi amor castus est & purus. Talis debet esse amor viri erga vxorem. Sed vt de amore hoc aliquid præterea dicamus: Paulus ait 1. Cor. 9. 5. Annon potestatem habemus circumducendi sororem vxorem, vt reliqui Apostoli, & fratres Domini, vt Cephas. Vbi vides vxorem sororem etiam esse, ac proinde diligendam, non tantum vt vxorem, verum etiam vt sororem in Christo. Paulus commendans Onesimum fugitiuum seruum Domino suo Philemoni, admonet eum plus quàm seruum esse, nempe, fratrem dilectum in Domino. Ita ego affirmo vxorem christiani hominis plus quàm vxorem, etiam sororem dilectam in Domino, ac proinde diligendam etiam vt sororem in Christo, non modò vt vxorem. Quod de seruis dico &

Prima ratio cur viri debeant diligere vxores suas: sumpta ab exemplo Christi.

Ex quo exemplo colligitur qualis esse debeat amor mariti erga vxorem

Nempe sincerus.

Fraternus;

De fraterna piorum dilectione digressio.

Vxor Christiana est vxor & soror.

Princeps
Christianus
est etiā sub-
diti sui fra-
ter in Chri-
sto.

Pater, filij sui
frater in
Christo.

At Ethnicus
nullus est
ethnici fra-
ter: quia illis
Deus & Chri-
stus nullus
est.

Dilectionis
Christi erga
nos probatio

Eius sacrifi-
cium.

vxoribus, idem dicere possum de vocatio-
nibus quibuscunque in Christiana repu-
blica. Amplius est quęcunq; vocatio quam
ipsa illa vocatio. Princeps christianus am-
plius est quā princeps, nēpe, frater etiam
subdito suo in Christo. Subditus etiam am-
plius quā subditus principi suo, nēpe, fra-
ter dilectus in Christo. Pater amplius quā
pater filio, nēpe, frater in Christo, & sic de
cæteris. Inter gētes enim fuerunt etiam hi
omnes hominū status, sed magno discrimi-
ne. Non fuit princeps amplius quā prin-
ceps apud eas: non ciuis amplius quā ciuis,
quia illæ sine Christo erant, sine Deo in
mundo. Maneat igitur illud; Inter Chri-
stianos vnāquamq; vocationē esse quid-
dam amplius, quam vocationē hanc vel il-
lam: omnes esse fratres & sorores in Chri-
sto Iesu. Ideo quę præter illam, quæ ex offi-
cio & vocatione debetur, dilectionē debe-
ri etiam aliam, quia omnes inuicem fratres
sumus & sorores in Domino. Non vident
hoc nisi qui in Christo sunt.

Probat Christi dilectionem erga nos, à
Christi sacrificio pro nobis oblato, vt ean-
dē eodem argumento probauit principio
capitis. Porro Christi sacrificium ad vsum
Ecclesiæ accōmodat, nempe Ecclesiæ san-
ctificationem: quam deinde definit ex pur-

gatione, quæ fit per aquam baptismi, & verbum. Purgationis igitur instrumenta duo sunt: Primum baptismus, quem lauacrum aquæ vocat hoc loco: Tit. 3. 5. lauacrū regenerationis appellat. Est autē baptismus signum & symbolū internæ purgationis per sanguinem Christi & Spiritum. Alterum est, verbum illud explicans nobis significationem & vsum Sacramenti, & promittens Christum cum beneficiis suis, cuius promissionis sigillum est baptismus.

Sequitur finis illius purgationis, adeoque sanctificationis his verbis *ut sifteret eam sibi gloriosam*. Gloriam hanc definit, partim absentia omnis impuritatis, partim præsentia omnis puritatis & sanctitatis. Hæc ut intelligamus sciendum est baptismum symbolum esse duplicis purgationis, vnius per sanguinē Christi: alterius per Spiritum. Purgatio siue sanctificatio per sanguinem perfecta est, & nos prorsus immaculatos & inculpato sinit Deo: ut quæ nihil aliud sit quàm gratuita remissio peccatorū. Purgatio verò per Spiritū, in hac vita inchoata est dūtaxat: perficietur deinde in altera. Nihil autē aliud est quàm nostri regeneratio. Hic locus propriè videtur accipiendus de purgatione per sanguinē, nempe, perfecta illa sanctificatione.

Sacrificij fructus, nempe sanctificatio Ecclesiæ id est lauacro aque per verbum purgatio.

Finis illius purgationis & sanctificationis.

Baptismus quale symbolum.

Purgatio per sanguinem, perfecta.

per spiritum inchoata.

**Aduersus eo-
rū errorem
qui regene-
rationē per-
fectā in hac
vita somniāt**

Aduersarij dicūt regenerationē nostram in hac vita perfectā esse: ad quod ostenden- dum detorquent hoc Pauli testimonium. Verū, vt diximus, hīc locus intelligendus est de prima illa sanctificatione per sangui- nē. Sed vt demus illud, accipi posse locum de altera etiam sanctificatione, nihil tamē efficient. Nam loquitur Apostolus de san- ctificatione per Spiritum, non vt in hac vi- ta est imperfecta, sed vt in altera perficie- tur. Solet enim scriptura nomina perfectā- rū benedictionū tribuere Ecclesiæ, quæ ta- men in hac vita duntaxat inchoantur.

Doctrinæ.

**1. De officij
coniu-
galis
dignitate &
præstantia.**

**Obs. I. Christus & Ecclesia Christi exem-
pla sunt vtriusque officij, & vxoris erga vi-
rum, & viri erga vxorem.** Vxor enim habet in Ecclesia exēplum sui officij, vir in Chri- sto sui officij exēplum habet. Sed quos de- mum mouent hæc exempla? Nimirum, eos qui huius Ecclesiæ membra sunt. Ideoque dicitur de vxoribus, quod subiici debeant viris vt Domino, quæ verba significant o- bedientiam fidei oportere præcedere obe- dientiam maritis debitam. Sciant igitur homines, non sine graui præiudicio viola- ri hæc officia mutua viri & vxoris. Nam si fecerit vterque officium suum, argumen- tum est vtrunque in Christi corpore con- iunctum arctiori vinculo, quam illo ma-

**Ad maritos
& vxores ex-
hortatio.**

trimonij, nempe, eodem spiritu & eadem fide. Sin minus fecerit, argumentū est non coniunctos esse in illo corpore: in quo qui non sunt nullam salutem consequuntur.

2. Obserua deinde certum quoddam doctrinæ caput, nempe, sacrificium Christi profectum esse à dilectione: à sacrificio rursus proficisci sanctificationem, quod fit cū sacrificium illud fide apprehensum est.

2. De sacrificij à Christo oblato origine & efficacia.

28 *Ita debent viri diligere suas uxores, ut sua ipsorum corpora: qui diligit suam uxorem seipsum diligit.*

29 *Nullus enim vnquam suam ipsius carnem odio habuit, imo enutrit ac fonet eam, sicut Dominus Ecclesiam.*

30 *Quoniam membra sumus corporis eius ex carne eius, & ex ossibus eius,*

31 *Propterea derelinquet homo patrem ac matrem & agglutinabitur uxori suæ & qui duo erant, fient vna caro.*

Ita debent. Secūda ratio est, cur viri debeant diligere uxores suas, sumpta à naturali illo amore nostri ipsorum. Hāc habet formam argumentatio, cuius omnes partes expressæ sunt in textu. Omnis vir amat se, ac carnem suam. Qui autem diligit uxorem suam, seipsum diligit. Ergo vir debet diligere uxorem. Conclusio primo loco

Secunda ratio, cur mariti debeant diligere uxores suas ab ipso naturæ ordine desumpta. Argumenti partes.

est. Assumptio sequitur: Propositio postrema est. Conclusio manifesta est. *Qui diligit*. Assumptio nititur fundamento illo, quod sequitur postea hoc capite. *Qui* duo erant fient vna caro: Vnde sequitur, qui diligit uxorem, cum vir & vxor sint vna caro, diligit se. *Nullus enim*. Propositio explicata oppositis partibus, cuius fundamentum est, sui amor naturalis.

Consequēs.

Propositio.

Causæ dilectionis nostri & aliorum.

Imago Dei. Communis naturæ societas.

Redemptio nostra.

Communio sanctorum.

Quis amor damnatur.

At Paulus de amore licito & ordinato loquitur.

Quæri potest, an hic reprehenditur naturalis sui amor? Resp. Eadem sunt causæ vtriusque dilectionis, & nostri & aliorum, nempe, imago Dei, quæ & in aliis & in nobis ipsis est: communis naturæ societas, quæ & cum aliis & nobiscum ipsis coniungimur: redemptio facta per Christi sanguinem & aliorum & nostri ipsorum: postremo coniunctio in Christi corpore, quæ & cum aliis & nobiscum ipsi cōiungimur.

Ex his sequitur non damnari prorsus nostri ipsorum amorem, sed damnari nostri amorem inordinatum, qui est cum cupiditates, voluptates, vitæ, & gloriam nostram antefereamus Deo, voluntati, & gloriæ ipsius: cum nos ipsos cum neglectu, contemptu, aut offensione proximi quærimus. Nititur igitur hæc propositio amore nostri licito & iusto, sicut ex similitudine sequenti satis apparet. Illustrat enim pro-

positionem simili exemplo Domini, qui viscera misericordiæ effudit in Ecclesiam.

Nunc quod obseruo, hoc est, principio capitis, argumento ab exemplo dilectionis Christi qua nos dilexit, mouit ad dilectionem fratrum. Eodem argumento mouet ad dilectionem uxoris hoc loco. Eodem argumento declarat dilectionem nostriipforum. Ergo omnis dilectionis exemplar est illa dilectio, qua Christus nos dilexit. cuius quidem dilectionis, si in corde sensum aliquem habuerimus, diligemus & nos ipsos & alios, vt oportet. Sin vero non habuerimus eius aliquem sensum non diligemus, vt oportet. Nam hoc loco naturalis amor nostriipforum, ad eam dilectionem tanquam regulam reuocatur, sine qua nihil est in eo sinceri.

Quoniam. Declarat hunc Christi affectum erga Ecclesiam suam, à summa illa coniunctione Christi, & nostri. In qua explicanda immoratur ad vltimum vsque versum cap. Sciendum igitur est triplicem esse cōiunctionem nostræ naturæ & Christi. Prima est naturæ nostræ, & naturæ diuinæ sub persona Filij in vnam personam. Secunda est personarum nostrarum, sed absentium & peregrinantium à Domino, & personæ Christi Dei & hominis in

Doctrina.
De dilectionis Christi erga nos præstantia & vfu.

Amplificatio, à consideratione dilectionis Christi erga Ecclesiam desumpta. Cū qua ei intercedit coniunctio triplex.
Naturalis.
Mystica.

Gloriosa.

Harum con-
iunctionum
nexus, obser-
uatione di-
gnissimus.

De coniu-
ctione natu-
rali & mysti-
ca.
Primus ea-
rundem con-
sensus.

Alter.

vnum corpus mysticum coniunctio. Ter-
tia est personarum etiam nostrarum, sed
praesentium ad Dominum & personae Chri-
sti coniunctio in vnum corpus gloriosum.
Hae tres coniunctiones ita inter se affectae
sunt, vt prima referatur ad secundam: se-
cunda ad tertiam. Nam si non fuisset pri-
ma illa naturae nostrae, & Dei hypostatica
vnio, nunquam nos vniti fuisset cum
Christo in vnum corpus. Rursus si non sit
secunda haec coniunctio Christi & nostri
in hac vita, dum peregrinamur à Domino,
idque per fidem, profectò nunquam prae-
sentes cum eo coniungemur in altera.

Sed relicta hac tertia de prioribus dua-
bus dicamus, quia sunt magis huius insti-
tuti. Si eas inter se conferamus, videbimus
consentire primū in eo quod, quemadmo-
dum prima coniunctio per spiritum facta
est, ita secunda. Nam quemadmodum Spi-
ritus sanctus ingressus vterum Virginis,
Dei naturam sub persona Filij sic coniun-
xit nobis, vt ille sit caro ex carne nostra, &
os ex ossibus nostris: Ita idem Spiritus san-
ctus ingressus quasi vterum cordium no-
strorum, & excitans in iis fidem coniungit
nos cum Christi persona, sic vt quodam-
modo nos euadamus caro ex carne eius, os
ex ossibus eius. Consentiant deinde in eo
quod

AD EPHES.
quemadmodum
naturalis est quo
is, vt sit substan-
tialiter, sic secun-
dum prima coniu-
ctionem quae substan-
tialiter plurimum personarum
In his igitur
eo in hoc. Prima
hypostatica & personali
in vnum corpus
His igitur verbis no-
stram illam coniunctio-
neque enim si in
relleuisset, dictum fuisset
nos, ex ossibus eius, le-
na carne nostra, & ex ossi-
bus nostris igitur hoc in loco secun-
dum coniunctionem nostri & Ch-
risti hac definitione quae
comprehendo. Eligimus
nostrarum & personae Ch-
risti naturae & diuinae
coniunctio facta per
in vincula, ordinata
haec sacramenta nobis
coniunctione fit, vt
beneficiorum C-
risti personarum

quod quemadmodum prima coniunctio ita spiritualis est quoadmodum coniunctionis, ut sit substantialis quoad res quæ coniunguntur, sic secunda. Nam quemadmodum prima coniunctio est duarum naturarum quæ substantiæ sunt: Ita secunda est plurimum personarum quæ substantiæ sunt. In his igitur conueniunt: differunt *Differentia.* vero in hoc. Prima cōiunctio est vnio hypostatica & personalis: secunda vero vnio est in vnum corpus mysticum.

His igitur verbis non rectè quidam primam illam coniunctionem intellexerunt: neque enim si ἐν ᾧ ἡμεῖς illam Christi intellexisset, dictum fuisset nos esse ex carne eius, ex ossibus eius, sed contra illum esse ex carne nostra, & ex ossibus nostris. Accipio igitur hoc in loco secundam illam coniunctionem nostri & Christi: Quam quidem hac definitione quam possum facili comprehendo. Est igitur ea, personarum nostrarum & personæ Christi, imò verò vtriusq; naturæ & diuinæ & humanæ Christi coniunctio facta per spiritum & fidem quasi vincula, ordinaria ratione per verbum & sacramenta nobis ministrata, ex qua coniunctione fit, ut participes fiamus omnium beneficiorum Christi. Dico coniunctionem personarum nostrarum & per-

De coniunctione mystica hoc loco agitur, ut ex verborum serie liquido constat.

Huius coniunctionis mysticæ definitio.

Definitionis explicatio.

1. Ea est personarum nostrarum & personarum Christi, ut indicem esse substantialem ex substantia factam, & excludam omnem coniunctionem imaginariam, & eam quæ constat tantum participatione *ἐνσυνέσεως* & donorum Christi. Dico deinde & divinæ & humanæ naturæ coniunctionem esse, ut excludam illam coniunctionem, quæ est secundum divinam tantum, eamque in nobis manentem, quemadmodum dixerunt Nestoriani. Dico tertio coniunctionem hanc fieri per Spiritum sanctum & fidem, ut significem modum coniunctionis esse spiritualem & mysticum, & excludam coniunctionem illam quæ fit modo corporali per contactum physicum, quem somniant aduersarij Christi & nostri esse in cœna Domini. Dico quartò Spiritum & fidem ordinariè subministrari per ministerium verbi & sacramentorum, quia ita ordinariè efficax est in nobis Deus, etsi aliquando extra ordinem operetur in quibusdam. Dico postremò ex hac coniunctione sequi participationem omnium donorum Christi, quia participato primùm ipsemet Christus, participes sùnt omnium quæ in eo sunt, remissionis peccatorum, regenerationis, vitæ æternæ. Atque hæc de coniunctione Christi & nostri, quæ his verbis intelligenda est.
2. Personæ inquam ex utraque natura constantis.
3. Quæ coniunctio fit per Sp. S. & fidem.
4. Spiritus S. autem & fides subministrantur per ministerium verbi & sacramentorum.
5. Ex hac coniunctione sequitur participatio omnium bonorum & donorum Christi.

Propterea derelinquet. Verba superiora quibus illam cōiunctionem Christi & nostri significat, illa sunt, quibus Gen. 2. 23. Adamus agnoscit Euam ex se factam, carnem ex carne sua, os ex ossibus suis. Ideoque subiungit iis ea ipsa verba, quæ proximè sequuntur in Genesi ibidem, quæ etiam hoc loco spiritualiter intelligenda sunt de coniunctione Christi & nostri. Nam quodammodo spiritualiter in Christo, & illo spirituali coniugio Christi & nostri impleta sunt. Sed nos videamus etiam literalem, quam vocant, horum verborum sensum, quia eo intellecto magis intelligetur spiritualis. Moses postquam narrasset institutionem Dei, & verba Adami agnoscentis Euam ex se factam, concludit hanc coniunctionem viri & vxoris his verbis: Idcirco derelinquet homo patrem ac matrem, & agglutinabitur vxori suæ. Idcirco, inquit, hoc est, & quia mulier pars viri est, ac proinde natura illi coniuncta, & quia institutione diuina illi tradita est: Idcirco, inquit, derelinquet patrem ac matrem suam, &c. Verba hæc non sunt intelligenda simplici ter: nam coniugium nihil præiudicii debet afferre aliis officiis, & honestatis partibus: sed comparatè, quasi diceret, potius deferret parentes, quam vxorem. *Et qui duo*

Institutionis primi coniugij verba ad spirituale Christi & Ecclesiæ coniugium aptis sine referuntur.

Verborum litteralis sensus.

Comparatè dicta sunt.

erant. Matth. 19. 5. Christus, inquit, Qui duo fuerunt, erunt vna caro: Item Marc. 10. 8. Item 1. Cor. 6. 16. Item hoc loco. Gen. vero

Cur particula duo sit à Christo, non à Mose expressa.

Cur vir & vxor vna caro dicuntur.

2. 24. Non est expressa hæc particula, *duo*, etsi res ipsa illic habeatur: sermo enim est de vno tantum viro, & vna muliere. Esai. dicit, Ne abscondas te à carne tua. 58. 7. Quo loco vnam carnem facit omnes fratres: sed hoc fit propter communis naturæ societatem. Hoc loco vna caro dicuntur vir & vxor, non ob eam tantum communem rationem, sed multò magis ob speciale illud coniugij vinculum, quod adeò arctum & angustum est, vt Prouerb. 2. 17. dicatur fœdus Dei, hoc est, Deo authore sancitum. Observationes sequuntur postea.

32 *Mysterium hoc magnum est: loquor autem de Christo & de Ecclesia.*

33 *Itaque & vos singuli ita facite, suam quisque uxorem ita diligat vt seipsum, vxor autem videat vt revereatur virum.*

Exclamatio appositissima.

Mysterium hoc. Epiphonema, quo consideratione admirabilis huius arcanae coniunctionis exclamat, *Mysterium hoc esse magnum*, hoc est, arcanum: sed de qua re loquatur ostendit verbis sequentibus, De

Cur hæc Christo & Ecclesia. Coniunctio Christi

AD EPHES
... vocatur n
... rationi incogn
... rationi hum
... hoc est spiritual
... inenitibili. Ait eni
... homo non perci
... & ne potest qu
... potest, si audiat
... plicatam (vt demu
... rio ante ipsum ma
... e potuisse quidem la
... quam, si audiat em hu
... re coniunctionem Chri
... stus, postquam dixit, m
... sunt Spiritus Dei, statim
... illi fructus. Vt demus ig
... luce hominem aliqua
... re quæ dicuntur, tamen
... iunt, hoc est, quia hab
... etiam hac ratione dicitur
... re. Nam illud verum est
... mysterium Dei nihil va
... mitionem: nisi eadem m
... od cognoscis, veram
... miam: nisi sit etiam es
... pensio, quam fiduc
... Ait, agglutinabit
... vna. Deinde ait, D

& Ecclesiæ vocatur mysterium, quia humana rationi incognita est. Incognita autem est rationi humanæ, quia spiritualis est, hoc est spirituali modo fit, ac incomprehensibili. Ait enim Apostolus, Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei, & ne potest quidem cognoscere. Sed an potest, si audiat eam clare & distinctè explicatam (vt demus quidem de hoc mysterio ante ipsum manifestatum, hominem ne potuisse quidem suspicari) an potest, inquam, si audiat eam humana ratio, percipere coniunctionem Christi & Ecclesiæ? Apostolus, postquam dixit, non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei, statim addit, sunt enim illi stultitia. Vt demus igitur naturali mentis luce hominem aliqua ex parte percipere quæ dicuntur, tamen quia stultitia illi sunt, hoc est, quia habet ea pro stultis, etiam hac ratione dicitur ea non percipere. Nam illud verum est, in cognitione mysteriorum Dei nihil valere mentis cognitionem: nisi eadem mente iudices, id quod cognoscis, veram ac solam esse sapientiam: nisi sit etiam efficax illa cordis apprehensio, quam fiduciam propriè appellamus.

Obs. I. Ait, agglutinabitur vxori, & non vxoribus. Deinde ait, Duo erunt vna ca-

Christi & Ecclesiæ coniunctio vocatur mystica.

Humana ratio non potest eam percipere.

Ratio.

Rationis explicatio.

Doctrinæ.
I. Aduersus Polygamiā.

ro. Hic manifestò damnatur Polygamia, quæ tantum abest ab eo, ut efficiat vnam carnem, ut etiam distrahat virum in multas carnes. Illud quidem verum est post primam institutionem, illam consuetudinem etiam apud ipsos patres obtinuisse.

Quæ patrū exemplo confirmari nec potest nec debet.

Marginal note: De matrimonij vinculo & dignitate.

Huius auctor, Deus.

Teste Christo ipso, qui omnes maritos & uxores coniungit.

Cæteri contractus sunt humani: ille verò diuinus

Sed nunc non disputo quàm rectè hoc factum fuerit. Illud dico cum Christo, non sic fuisse ab initio. Neque verò melius corrigitur vnumquodque, quàm cum ad primam institutionem reducitur. 2. Propterea, hoc est, propter Dei institutionem, qui duo erant fient vna caro. Obseruo igitur: Vnum hominem fieri virum & uxorem non tam vi vlla contractus ciuilis, quàm vi institutionis Domini, quæ sola vim habet propriè efficiendi vnum ex duobus. Id Christus testatur: Quod Deus coniunxit, inquit, homo ne separet. (Nam quicumque secundum eius institutionem matrimonio iunguntur, ab eo iunguntur matrimonio.) Id etiam confirmat comparatio aliorum contractuum ciuiliū cum hoc contractu facta. Cæteri enim quemadmodum voluntate hominum contrahuntur, ita voluntate hominum dissoluntur. At non est ita in hoc contractu. Quod enim Deus coniunxit, homo ne separet. Postremò ipsa naturæ lex docet

aliam & maiorem causam subesse coniu-
 gio, quàm contractum ciuilem. Ipsæ e-
 nim gentes, quæ ignaræ fuerunt institu-
 tionis Domini, viderunt naturæ lumine
 vagas libidines, scortationes, adulteria
 contra naturam esse. Ergo per idem na-
 turæ lumen viderunt vel naturam, vel a-
 liud quid maius contractu ciuili causam,
 esse coniugij. Manet igitur illud: præci-
 puam & vnicam ferè causam vinculi hu-
 ius coniugalis esse, Dei institutum. Se-
 quitur & aliud: Celebrationem coniugij
 in Ecclesia sanctorum per ministrum sa-
 ctam secundum institutionem ipsius Dei,
 non esse promulgationem aliquam, aut
 etiam confirmationem duntaxat coniugij
 iam facti, sed esse proprie ipsam effe-
ctionem vinculi coniugalis, quod prius
 non fuit. 3. Vocat hanc coniunctionem
 Christi & Ecclesiæ mysterij nomine. Er-
 go non fit corporali, sed spirituali mo-
 do. Si enim corporali, nullum iam est
 mysterium. Hoc dictum sit contra rea-
 lem illam præsentiam corporis & san-
 guinis Domini in cœna. 4. Exponit hoc
 mysterium de Christo & Ecclesia. No-
 mine igitur mysterij significatur hæc con-
 iunctio Christi & Ecclesiæ. Non signi-
 ficatur ergo viri & vxoris coniunctio in

Ut etiam na-
 turæ lex &
 ethnicorum
 consensus fa-
 tetur.

Celebratur
 in Sanctorū
 cœtu.

3. Aduersus
 dipnosophi-
 starum erro-
 res.

4. Aduersus
 Pontificiorū
 anile cōmen-
 tum de sacra-
 mento mā-
 trimonij.

matrimonio, quemadmodum detorquent hunc locum aduersarij ad stabiliendum sacramentum matrimonij. Sed quæ est huius interpretationis causa? nempe, quia vetus interpres latinus *μυστήριον* Græcum vertit Sacramentum Latinè. Sed quam bene non video. Primum enim Sacramenti vocabulum propriè significat signum significans: *μυστήριον* vero propriè significat rem significatam. Et ita ferè lego acceptam mysterij vocem in Nouo Testamento, vt Matth. 13. 11. Ephes. 1. 9. & 3. 3. Colos. 1. 26. 1. Timoth. 3. 16. Apocalyps. 1. 20. & hoc loco. Deinde quorsum opus fuit illa vocis interpretatione, cum mysterij vocabulum Latinis vsitatum sit? Sed an hoc satis validum est argumentum: Quia Sacramenti vocabulum hic repertum est. Ideo matrimonium erit Sacramentum? Annon potest illa ipsa coniunctio Christi & Ecclesiæ mystica hoc nomine appellari? Annon ab illo ipso interprete multis passim tribuitur nomen Sacramenti, quæ non sunt Sacramenta, vel ipsis fatentibus aduersariis? tertio enim cap. huius Epist. vocatio Gentium Sacramentum dicitur.

Huius erroris fons, ignorantia dictionis.

Et obscurior interpretatio eiusdem.

Præterea, fallacia consequentis.

Quartò, ignorantia elèchi.

Aduersario non inflatia.

Responsio.

Sed relictis vocibus rem vrgent. Adumbratur coniunctio illa Christi & Ecclesiæ, hac coniunctione viri & vxoris in matrimo-

AD EPHE
verum est: Sed
monium, & ill
Christi & Ecc
odem hoc cap
es. Vt Christu
ita vir mulier
iunctio Christi
dicitur Sacrament
ine Sacramenti
sacramenti prop
tio nostri cum Deo
nij: aut si sit, cum om
conciliatione & sign
quocunque à Deo dato
vires dicuntur verum
copiose ab aliis contra
communitum human
rendas vel orationis ip
exclamationis cum adm
decore accommodari po
ris coniugio, re, scilicet
dicit attendas antecedent
antur manifestò de Ch
iunctione, quibus ve
subiecta est, vltimis
tum loquit, vt etiam ip
sola & ecclesia sua.
Concludit humil
tatem erga vxorem,

nio. Verum est: Sed rursus declaratum est matrimonium, & illa viri & vxoris cōiunctio Christi & Ecclesiæ coniunctione suprà eodem hoc capite versu 23. & sequentibus. Vt Christus est, inquit, caput Ecclesiæ: ita vir mulieris: tamen propterea illa coniunctio Christi & Ecclesiæ, huius non dicitur Sacramentum. Sed vno argumento à fine Sacramenti sumpto rem sic vrgebo. Sacramenti proprius finis est reconciliatio nostri cum Deo, qui non est matrimonij: aut si sit, cum omnibus opus sit illa reconciliatione & sigillo reconciliationis quocunque à Deo dato cur non sacrificuli vxores ducunt? verum vt alia omittam quæ copiosè ab aliis contra mendacium hoc & commentum humanum disputantur: si attendas vel orationis ipsius genus & vim exclamationis cum admiratione, quæ non decorè accommodari possunt viri & vxoris coniugio, re, scilicet, non ita admiranda: si attendas antecedentia verba, quæ dicuntur manifestò de Christi & Ecclesiæ coniunctione, quibus verbis hæc acclamatio subiecta est, videbis apertissimè Apostolum loqui, vt etiam ipse se exponit, de Christo & ecclesia sua.

Itaque. Cōcludit simul vtrunque, & officium viri erga vxorem, & vxoris erga vi-

Deductio ad incōmodum & absurdum.

Tertia responsio, eaque obseruatu digna, ex contextus serie & circumstantiis collecta.

Cōclusio tractatus de primo speciali præcepto, seu de mariti & vxoris officio mutuo.

rum. Iubet autem vxorem reuereri virum. Paul. I. Cor. II. 7. ait, virum esse imaginem & gloriam Dei. mulierem verò gloriam viri. Ait virum esse imaginem aut gloriam Dei, quia repræsentat imaginē gloriæ Dei & maiestatis ipsius sibi à Deo communicatam: mulierem verò ait esse gloriam viri, quia repræsentat imaginem gloriæ viri sibi quodammodo communicatam. Vnde sequitur vt vir debet reuereri Deum illum à quo accepit imaginem suam: Ita mulier virum, à quo accepit imaginem suam. Sed hæc in genere dicuntur ab Apost. ad Cor. de quouis viro & quauis muliere. Nam omnino sexus muliebris tenetur reuereri sexum illum virilem. Quantò magis debet

Vir gloria
Dei. vxor
gloria viri.

Quis honor
viri erga v-
xorem, & v-
xoris erga
maritum.

vxor marito suo honorem deferre. Monet Petr. I. Epist. 3. 7. honorem deferendum vxori, sed tanquam vasi, hoc est, secundum Hebræum morem, comiti & administræ infirmiori. Mulier autem debet honorem viro suo vt inferior superiori. Obser. hoc loco. Prius præcepit vxoribus subiectionem, nunc vero timorem & reuerentiam. Nisi interior sit cordis reuerentia, nunquam erit exterior subiectio sincera & Deo accepta.

Quo affectu

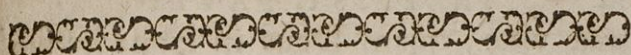
Huius cap. par
tina parte per
certas homin
quæ sunt in
orum, dominoru

In secunda parte cor
nem præceptionum
generale quoddam
illa armatura Dei ad
In tertia parte ap. quæ
significat se credidisse
quas priuatas coram expono

In quarta parte ap. quæ
vltima Epistolæ, claudit Ep
tam, quæ bene precatur non
Dei Ecclesiæ.

Liberi auscultate in D
uestrius enim est in istis
Honora patrem tuum,
quod est præceptum primu
Vt bene tibi sit, & in legem

Liberi. Prima par
mum præcipit in
Hoc autem præce
piz. Primum est ip
Debitur duæ eius rati
quod est, altera p

ARGVMENTVM.

Huius cap. partes sunt quatuor.

In prima parte pergit in specialibus præceptis quæ ad certas hominum conditiones pertinent, nempe, eas quæ sunt in eadem familia, parentum & liberorum, dominorum & seruorum, vsque ad vers. 10.

In secunda parte concludens vniuersum hunc locum præceptionum, omnibus communiter subiicit generale quoddam præceptum de induenda tota illa armatura Dei, ad vers. vsque 21.

In tertia parte cap. quæ eadem est Epistolæ sexta, significat se credidisse Tychico tabellario res suas priuatas coram exponendas, vsque ad vers. 23.

In quarta parte cap. quæ eadem est septima & vltima Epistolæ, claudit Epistolâ salutatione quadam, qua bene precatur non tantum Ephesis, sed toti Dei Ecclesiæ.

CAPVT VI.

- 1 *Liberi auscultate in Domino parentibus vestris: id enim est iustum,*
- 2 *Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod est præceptum primû cum promissione.*
- 3 *Vt bene tibi sit, & sis longæuus super terram.*

Liberi. Prima pars cap. in qua primû præcipit liberis & parētib. Hoc autem præceptum ad liberos pertinet. Primû est ipsum præceptum: Deinde sunt duæ eius rationes, vna ab eo quod iustum est, altera à promissione lon-

I.
Prima pars capitis.
Secundum præceptum particulare & æconomicum.